

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Економіко-правовий факультет
Кафедра конституційного права та правосуддя

К в а л і ф і к а ц і й н а р о б о т а
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
«Гарантії адвокатської діяльності та проблеми їх реалізації»
«Guarantees of advocacy and problems of their realization»

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 081 Право

Самайчук Микита Володимирович

Керівник: к.ю.н., доц. Пілюк С.В. _____

Рецензент: к.ю.н., доц. Саракуца М.О.

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри
№ від 2024 р.

Захищено на засіданні ЕК №
протокол № від _____ 2024 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Завідувач кафедри
_____ Тетяна СТЕПАНОВА
(підпис)

Голова ЕК
_____ Олена МИКОЛЕНКО
(підпис)

Одеса – 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Поняття організаційно-правових основ забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності.....	7
1.2. Зміст гарантій адвокатської діяльності.....	21
Висновки до Розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
2.1. Проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності.....	38
2.2. Особливості реалізації гарантій адвокатської діяльності та органи адвокатського самоврядування.....	47
Висновки до Розділу 2.....	64
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВС	Верховний Суд
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ЄКПЛ	Європейська конвенція з прав людини
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗУ	Закон України
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України
КМУ	Кабінет Міністрів України
КСУ	Конституційний Суд України
КУ	Конституція України
РАУ	Рада адвокатів України
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми. Згідно з Конституцією України інститут адвокатури виконує одну з найважливіших функцій у правовій, демократичній та соціальній державі, а саме надання професійної правової допомоги. Ця функція є основоположною для забезпечення прав і свобод громадян, а також для належного функціонування правової системи загалом. Однак для того, щоб адвокатура могла ефективно виконувати свою роль, необхідною є наявність розвинутої системи гарантій адвокатської діяльності, які будуть забезпечувати незалежність адвокатів і захист їхніх прав під час виконання професійних обов'язків.

Забезпечення цих гарантій неможливе без впровадження дієвих механізмів їх реалізації, які мають бути чітко визначені та належно відпрацьовані. Тільки тоді гарантії, закріплені в законодавстві, набудуть реального змісту і стануть ефективними інструментами захисту прав адвокатів та їхніх клієнтів. Без цих механізмів гарантії можуть залишатися лише декларацією на папері, не здатною впливати на практику і не забезпечуючи реальний захист адвокатів у разі порушення їхніх прав.

Таким чином, для повноцінної реалізації функцій адвокатури необхідно створити систему, що поєднуватиме законодавчі норми та ефективні механізми їх застосування, що дозволить адвокатам здійснювати свою діяльність без страху перед неправомірними втручаннями, забезпечить належний рівень безпеки та незалежності у професійній діяльності. В результаті це сприятиме підвищенню довіри до правової системи в цілому, зміцненню правового порядку та гарантій прав і свобод громадян.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали праці таких вчених-правників як М.Р. Аракелян, Н.М. Бакаянова, А.М. Бірюкова, Т.В. Варфоломеева, Т.Б. Вільчик, В.В. Заборовський, С.О. Іваницький, М.О. Кравченко, Л.М. Москвич, О.Д. Святоцький, М.М. Стефанчук, С.Я. Фурса, та інші.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є гарантії адвокатської діяльності та проблеми їх реалізації на сучасному етапі розвитку адвокатури.

Зазначена мета виокремила такі задачі дослідження:

- розкрити поняття та зміст гарантій адвокатської діяльності;
- окреслити організаційно-правові засади реалізації гарантій адвокатської діяльності;
- класифікувати гарантії адвокатської діяльності.
- з'ясувати проблемні питання реалізації гарантій адвокатської діяльності;
- розкрити роль органів адвокатського самоврядування в реалізації гарантій адвокатської діяльності;
- запропонувати шляхи удосконалення реалізації гарантій адвокатської діяльності.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які стосуються діяльності адвокатури на сучасному етапі становлення України як правової держави.

Предметом дослідження є гарантії адвокатської діяльності та проблеми їх реалізації.

Методи дослідження. Методологічну основу магістерського дослідження склали методи і прийоми наукового пізнання – як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні. За допомогою діалектичного методу було визначено поняття організаційно-правових основ забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності (Розділ 1), а також надано визначення «гарантій адвокатської діяльності». За допомогою системного методу були виявлені шляхи удосконалення реалізації гарантій адвокатської діяльності (Розділ 1, Розділ 2). Серед емпіричних методів, які було застосовано в під час написання кваліфікаційної роботи, можна виокремити метод аналізу та синтезу, завдяки яких було проведено дослідження практичних аспектів реалізації гарантій адвокатської діяльності (Розділ 1), зокрема, виявлена особлива роль органів адвокатського самоврядування.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що робота є дослідженням гарантій адвокатської діяльності та проблем їх реалізації, за результатами якого сформульовано ряд наукових положень і висновків. Зокрема, до них відносяться такі:

- розкрита необхідність впровадження єдиної системи реєстрації та класифікації порушень прав адвокатів;

- виявлена необхідність впровадження єдиного підходу до підготовки та звітності органів адвокатського самоврядування щодо порушень прав адвокатів і гарантій їх професійної діяльності;

- виявлена особлива роль органів адвокатського самоврядування в реалізації гарантій адвокатської діяльності та необхідність комплексного узагальнення реалізації гарантій адвокатської діяльності за п'ятирічний період в межах Ради адвокатів України.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття організаційно-правових основ забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності

Конституція проголосила Україну демократичною, правовою, соціальною державою. Зміст правової держави розкривається в ст. 3 Конституції: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини і їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Для забезпечення реального та ефективного правового захисту держава зобов'язана створити комплекс правозахисних інститутів, ключову роль серед яких відіграють установи системи правосуддя. Основним завданням цих інституцій є забезпечення дотримання прав і свобод громадян, а також відновлення порушеного правопорядку. Конституційні положення, які регламентують функціонування складових правосуддя, дозволяють стверджувати, що ефективність судової діяльності безпосередньо залежить від злагодженості та результативності роботи суміжних правових інститутів.

Зокрема, йдеться про інститути адвокатури та прокуратури, які виконують важливу допоміжну та гарантійну функцію у процесі здійснення правосуддя. Адвокатура сприяє реалізації права на захист, представляє інтереси сторін у судовому процесі, забезпечуючи рівність можливостей у змагальності сторін. Прокуратура, своєю чергою, забезпечує захист публічних інтересів, здійснює нагляд за дотриманням законності та виступає як представник держави в судовому процесі.

Таким чином, злагоджена взаємодія між судами, адвокатурою та прокуратурою створює основу для належного функціонування правової системи. Вона забезпечує баланс між приватними і публічними інтересами, підвищує довіру громадян до правосуддя, а також сприяє утвердженню верховенства права як основного принципу демократичної держави.

«Адвокатура є важливою інституцією системи правосуддя в Україні, адвокатура наділена повноваженнями у сфері формування органів управління судами та прокуратурою, а отже, уповноважена брати участь у процесах формування професійного складу державних службовців цієї системи» [2].

Адвокатура займає важливе місце у структурі громадянського суспільства, виконуючи роль ключового інституту, що забезпечує реалізацію права на професійну правничу допомогу. Її діяльність спрямована на захист прав, свобод і законних інтересів осіб, що є необхідною умовою функціонування правової держави.

Взаємовідносини адвокатури з державою визначаються на основі принципів незалежності, законності та професійної автономії. Адвокатура, залишаючись невід'ємною складовою системи правосуддя, водночас діє як самостійний інститут, що протистоїть будь-яким спробам втручання в її діяльність, забезпечуючи неупередженість та об'єктивність.

Правовий статус адвоката визначає його як суб'єкта, що наділений особливими правами та обов'язками для здійснення захисту й представництва інтересів клієнтів. Це включає право на вільний доступ до інформації, необхідної для захисту, конфіденційність спілкування з клієнтом, а також інші гарантії, які забезпечують ефективність адвокатської діяльності.

Сутність адвокатської діяльності полягає не лише у правовій допомозі, а й у підтриманні балансу між приватними інтересами клієнтів і публічними інтересами суспільства. Це обумовлює особливе значення адвокатської етики, яка регламентує поведінку адвокатів, сприяє зміцненню довіри до їхньої діяльності та підтриманню високих стандартів професійності.

Значення адвокатури виходить за межі інтересів лише тих, хто звертається за правовою допомогою. Її функціонування впливає на суспільство загалом, оскільки гарантує дотримання принципу верховенства права, справедливості та законності. Таким чином, адвокатура є не лише інструментом захисту індивідуальних прав, а й важливим елементом підтримання правового порядку в демократичному суспільстві.

Одним з перших законодавчих актів незалежної України став Закон «Про адвокатуру», прийнятий Верховною Радою 19 грудня 1992 р. (на теперішній час втратив чинність), в якому було врегульовано основні питання організації і функціонування адвокатури. Цей закон містив ст. 10, яка надавала загальні відомості щодо гарантій адвокатської діяльності. До прикладу, передбачалося, що професійні права, честь і гідність адвоката охороняються законом. Заборонялось будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю (з цих питань вони не могли бути допитані як свідки) тощо [3].

Однією з визначальних рис правового статусу адвоката є забезпечення можливості ефективного здійснення широкого спектра професійних прав, що закріплені в чинному законодавстві. Ці права спрямовані на забезпечення належного виконання адвокатами своїх обов'язків із надання кваліфікованої правничої допомоги.

Фактична реалізація цих прав передбачає створення державою відповідних умов, які дозволяють адвокатам діяти вільно, професійно та незалежно. Йдеться як про загальні умови, що гарантують функціонування правової системи на принципах верховенства права, так і про спеціальні юридичні механізми, які підтримують діяльність адвокатури.

Особливе значення у цьому контексті мають гарантії адвокатської діяльності, що покликані захистити адвокатів від неправомірного втручання, забезпечити їм доступ до інформації, необхідної для захисту клієнтів, та

гарантувати конфіденційність. Такі гарантії створюють правовий простір, у якому адвокат може реалізувати свої професійні права і виконувати обов'язки без страху переслідувань чи обмежень.

Крім того, гарантії діяльності адвокатів сприяють зміцненню довіри до інституту адвокатури з боку суспільства, оскільки забезпечують неупередженість і професійність у захисті прав громадян. Таким чином, ефективне функціонування адвокатури є важливим елементом правової системи держави, який впливає на забезпечення справедливості, дотримання прав людини та утвердження демократичних цінностей.

Гарантії в широкому розумінні охоплюють усю систему об'єктивних і суб'єктивних чинників, які сприяють повному та належному здійсненню прав і свобод громадян, забезпечуючи їх реалізацію в рамках правового поля. Це не лише засоби для здійснення прав, а й цілий комплекс умов, які створюються для усунення потенційних перепон та причин, що можуть перешкоджати ефективному користуванню правами. Водночас гарантії включають механізми, які спрямовані на захист прав від порушень, що, на жаль, є поширеною проблемою в умовах сучасного правового середовища.

Чинники, що забезпечують гарантії прав і свобод, є дуже різноманітними і багатогранними. Вони охоплюють як об'єктивні аспекти, такі як законодавчі та інституційні гарантії, так і суб'єктивні елементи, зокрема усвідомлення громадянами своїх прав та можливостей їхнього захисту. Ключовими є також умови, що сприяють безперешкодному доступу до правосуддя та правової допомоги, що гарантується, зокрема, через дієвий механізм захисту прав адвокатами та іншими правозахисниками.

Гарантії можна розглядати через різні призми, серед яких важливу роль відіграють засоби правового регулювання, способи захисту прав, а також прийоми та методи, які забезпечують реальне втілення правових норм. До таких методів відносяться як процесуальні засоби, такі як апеляція, оскарження, так і механізми попередження порушень, на кшталт проведення

адвокатських консультацій, моніторинг порушень, правове просвітництво та інформаційна підтримка.

Ці гарантії не обмежуються лише забезпеченням прав на папері, але і передбачають реальну дію в ситуаціях, коли права громадян можуть бути порушені. Важливою складовою є також наявність органів, які відповідають за дотримання прав і свобод, та розвинені системи правової допомоги, що дозволяють громадянам оперативно отримати захист у разі необхідності. Таким чином, гарантована реалізація прав і свобод неможливе без належної підтримки з боку держави та громадянського суспільства, які разом забезпечують ефективний захист прав кожної людини.

Гарантії адвокатської діяльності в Україні переважно закріплені у нормах чинного законодавства, яке визначає механізми захисту професійних прав адвокатів. Водночас не всі правові норми можна вважати гарантіями адвокатської діяльності. До таких належать лише ті положення, які передбачають конкретні умови та засоби, що забезпечують адвокатам можливість безперешкодно реалізовувати свої професійні права та виконувати обов'язки під час надання правничої допомоги.

Ці гарантії створюють правові передумови для ефективної та незалежної діяльності адвокатів, спрямованої на захист прав і законних інтересів громадян. Вони включають як юридичні, так і організаційні механізми, які сприяють реалізації основоположних принципів адвокатури, таких як конфіденційність, доступ до інформації, необхідної для захисту, та захист адвоката від будь-якого неправомірного втручання у його професійну діяльність.

Зокрема, в Законі від 5 липня 2012 р. міститься стаття 23 «Гарантії адвокатської діяльності», в якій встановлюється, що «професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами» [3].

Гарантії адвокатської діяльності є важливою складовою правової системи будь-якої демократичної держави, оскільки вони забезпечують

належний рівень захисту прав адвокатів, їхню незалежність та ефективність у виконанні професійних обов'язків. У Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» чітко визначено низку гарантій, що спрямовані на створення умов для безперешкодної роботи адвокатів та їхнього захисту від будь-яких неправомірних втручань.

Розглянемо більш детально основні з цих гарантій.

Заборона втручання у здійснення адвокатської діяльності. Це одна з основних гарантій, яка передбачає, що адвокат має право здійснювати свою діяльність без будь-яких обмежень з боку державних органів, посадових осіб чи інших осіб. Втручання у роботу адвоката ставить під сумнів принципи правової держави, оскільки незалежність адвоката є запорукою належного здійснення правосуддя. Заборона на втручання забезпечує адвокату свободу у виборі стратегії захисту, без страху перед негативними наслідками.

Заборона вимагати від адвоката та інших осіб надання відомостей, що є адвокатською таємницею. Адвокатська таємниця є основою довіри між адвокатом і клієнтом. Закріплення цієї гарантії у законодавстві дозволяє забезпечити конфіденційність будь-якої інформації, яку клієнт надає своєму захиснику. Вимога розголошення адвокатської таємниці може мати серйозні наслідки для прав клієнта на захист та для самого адвоката. Винятком є лише ситуації, коли клієнт сам вирішує звільнити адвоката від цього обов'язку.

Оперативно-розшукові заходи та слідчі дії щодо адвоката тільки за дозволом суду. Таке обмеження вказує на те, що адвокат, як і будь-який громадянин, не може бути підданий втручанням в свою діяльність без належної правової підстави. Ця гарантія забезпечує додаткову захищеність адвокатів від можливих зловживань, у тому числі з боку правоохоронних органів, і дозволяє зберегти інститут адвокатури від несанкціонованих атак.

Заборона витребування та вилучення документів, пов'язаних із адвокатською діяльністю. Важливою складовою адвокатської діяльності є збереження документації та конфіденційності матеріалів, що стосуються справ клієнтів. Закон забороняє вилучення таких документів без належного

процесуального оформлення. Ця гарантія захищає права клієнтів і дозволяє адвокатам виконувати свої обов'язки без остраху втратити важливі матеріали або бути змушеними розголошувати інформацію, що шкодить їхнім клієнтам.

Рівність прав адвоката з іншими учасниками провадження. Адвокат не має бути дискримінованим у процесі, і ця гарантія встановлює рівність перед законом для всіх учасників правового процесу. Дотримання засад змагальності та свободи в наданні доказів є важливими аспектами забезпечення справедливого судового розгляду. Рівність прав дозволяє адвокатам ефективно захищати своїх клієнтів, використовуючи всі доступні правові засоби.

Охорона життя, здоров'я, честі та гідності адвоката. Оскільки адвокат часто працює в умовах, що супроводжуються високими ризиками, зокрема у кримінальних справах, законодавець запровадив гарантії захисту адвокатів від насильства та загроз. Відповідно до цієї гарантії, посягання на життя, здоров'я або майно адвоката або членів його родини карається законом. Це важлива складова забезпечення безпеки адвокатів, особливо в умовах активної участі в захисті прав людини.

Забезпечення безпеки адвоката під час участі в кримінальному судочинстві. Участь адвоката в кримінальних справах часто пов'язана з підвищеним рівнем ризику для його особистої безпеки, зокрема в разі захисту осіб, обвинувачених у тяжких злочинах. Законодавство гарантує адвокату право на забезпечення його безпеки під час виконання професійних обов'язків у таких умовах. Це включає в себе охорону адвоката, якщо його діяльність ставить під загрозу його фізичну безпеку.

Заборона конфіденційного співробітництва адвоката з правоохоронними органами. За цією гарантією адвокат не може бути залучений до участі в оперативно-розшукових заходах чи слідчих діях, що можуть призвести до розкриття адвокатської таємниці. Адвокат має абсолютне право на збереження конфіденційності інформації, отриманої від

клієнта, і не може бути змушений співпрацювати з правоохоронними органами для отримання доказів, що можуть вплинути на результат справи.

Заборона втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом. Це одна з найважливіших гарантій, яка забезпечує конфіденційність і недоторканність комунікацій адвоката з його клієнтом. Жоден орган державної влади чи інша особа не має права втручатися в приватні консультації між адвокатом і його клієнтом. Ця гарантія є фундаментальною для забезпечення права на захист та права на справедливий суд.

Заборона внесення подання щодо правової позиції адвоката. Закон забороняє внесення подання слідчим, прокурором або суддею щодо правової позиції адвоката в рамках розгляду конкретної справи. Це дозволяє адвокатам без побоювань відстоювати інтереси своїх клієнтів та використовувати всі передбачені законом методи захисту, без втручання або впливу з боку інших учасників процесу.

Таким чином, вищезгадані гарантії створюють правовий механізм, який дозволяє адвокатам працювати в умовах, що забезпечують їхню незалежність, ефективність та безпеку. Вони є не лише правами самих адвокатів, а й запорукою справедливості та належного правосуддя, що забезпечує захист прав громадян у будь-якій правовій ситуації.

Можна погодитися, що з системного аналізу норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вбачається, що гарантії за їх юридичним призначенням можна розподілити на певні групи, а саме:

- 1) «загальні гарантії, які передбачені в пунктах 1, 6, 9, 11, 16 ч. 1 ст. 23 Закону» [4];
- 2) «гарантії дотримання адвокатської таємниці, що містяться в пунктах 2, 4, 8 ч. 1 ст. 23 Закону» [4];
- 3) «особливий порядок притягнення адвоката до відповідальності, закріплений в пунктах 13, 14, 15, 17 ч. 1 ст. 23 Закону» [4];
- 4) «процесуальні гарантії, відображені в пунктах 3, 5, 7, 10, 12, 13 ч. 1 ст. 23 Закону» [4];

5) «особливості проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката, зафіксовані в пунктах 1, 2, 3 ч. 2 ст. 23 Закону» [4].

Крім того, вважаємо, що ці гарантії можуть бути класифіковані:

Гарантії адвокатської діяльності можуть бути класифіковані за різними критеріями, що дозволяє детально охарактеризувати їхній обсяг та сферу застосування. Одним із основних способів класифікації є поділ гарантій за суб'єктами, на яких вони поширюються, та за об'єктами, яких вони стосуються.

I. За суб'єктами, на яких поширюється дія гарантій, можна виокремити такі категорії:

1. Адвокат. Гарантії, що поширюються на самого адвоката, включають захист його професійних прав, прав на незалежність, захист адвокатської таємниці та інших прав, необхідних для виконання його функцій в інтересах клієнтів. Ці гарантії забезпечують адвокату можливість працювати без страху перед неправомірним втручанням, у тому числі з боку державних органів або третіх осіб.
2. Члени сім'ї адвоката. Права членів сім'ї адвоката також підлягають захисту, оскільки будь-які посягання на їхні права та інтереси можуть бути використані для тиску на самого адвоката. Законодавство передбачає, що такі особи мають право на захист від насильства, погроз і будь-яких неправомірних дій, що можуть виникнути внаслідок професійної діяльності адвоката.
3. Помічник адвоката. Відносно помічників адвоката, їхня діяльність також охороняється законом, оскільки вони виконують важливу роль у роботі адвоката, беручи участь у підготовці та здійсненні захисту клієнтів. Гарантії щодо помічників адвоката включають захист від втручання у їхню професійну діяльність, що, в свою чергу, дозволяє зберігати цілісність і ефективність адвокатської практики.

4. Стажист адвоката. Стажисти адвоката, як ті, що знаходяться на етапі здобуття досвіду для повноцінної адвокатської діяльності, мають право на захист своїх професійних прав. Вони повинні мати можливість навчатися і працювати без перешкод, зокрема, без втручання з боку органів влади чи інших суб'єктів, що може ускладнити або перешкодити їхньому професійному розвитку.
5. Особа, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро чи об'єднанням. Люди, що працюють у юридичних фірмах, адвокатських бюро або об'єднаннях, також мають право на захист своїх професійних прав, що стосується як їхніх трудових відносин, так і професійних інтересів у рамках здійснення адвокатської діяльності.
6. Особа, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Така категорія осіб також потребує захисту, оскільки припинення або зупинення адвокатської практики може бути тимчасовим і потребувати відновлення прав. Законодавство передбачає, що такі особи мають право на відновлення своїх прав та доступ до механізмів захисту.

II. За об'єктами дії гарантій можна виокремити кілька важливих категорій:

1. Життя та здоров'я адвоката і членів його сім'ї. Охорона життя і здоров'я адвоката є однією з найважливіших гарантій, оскільки професійна діяльність адвоката часто пов'язана з високим рівнем ризику. Законодавство забезпечує захист не лише самого адвоката, але й його родини від можливих погроз чи насильства, яке може виникнути через виконання професійних обов'язків.
2. Майно адвоката та членів його сім'ї. Законодавство гарантує захист майна адвоката та його родини, щоб уникнути будь-яких спроб незаконного втручання, рекету чи пограбування, що можуть стати наслідком професійної діяльності адвоката. Ця гарантія важлива для забезпечення стабільності та безпеки адвоката в його професійній діяльності.

3. Честь, гідність та репутація адвоката. Гарантії щодо захисту честі, гідності та репутації адвоката є одними з основних правових механізмів захисту, що дозволяють адвокату зберігати свою професійну доброчесність і авторитет. У разі порушення цих прав, адвокат може звертатися до суду або інших органів для захисту своєї репутації, що є важливим аспектом для підтримки довіри до професії.
4. Професійні права та інтереси адвоката. Гарантії професійних прав адвоката передбачають, що він має право здійснювати свою діяльність без будь-яких перешкод, зокрема у вигляді незаконних втручань з боку органів влади чи інших осіб. Ця категорія гарантій також включає право адвоката на адвокатську таємницю, право на свободу вибору способів захисту та доступ до всіх необхідних правових засобів для реалізації своїх професійних обов'язків.

Загалом, гарантії адвокатської діяльності є важливим елементом правової системи, оскільки вони забезпечують незалежність, захист та ефективність роботи адвокатів. Їхня дія сприяє створенню сприятливих умов для здійснення правосуддя, а також гарантує захист прав клієнтів, яких адвокати представляють у суді.

Цілком обґрунтованим є твердження, що гарантії адвокатської діяльності, які стосуються захисту життя, здоров'я, майна, честі та гідності, повинні поширюватися не лише на самого адвоката, але й на осіб, які перебувають із ним у професійних чи трудових відносинах. Зокрема, це стосується помічників адвоката, стажистів, а також працівників адвокатського бюро чи об'єднання.

Таке розширення гарантій має логічне підґрунтя, адже зазначені особи часто виконують дії та завдання за дорученням адвоката в межах здійснення професійної діяльності. У зв'язку з цим вони можуть зіткнутися з аналогічними ризиками, включно з неправомірним тиском, загрозами чи іншими формами перешкоджання виконанню своїх обов'язків.

Поширення гарантій на цих осіб сприяє створенню комплексного механізму захисту адвокатської діяльності, що є необхідним для забезпечення ефективності роботи всієї адвокатської команди. Воно також підвищує рівень відповідальності держави за забезпечення умов, у яких кожен учасник процесу надання правової допомоги може діяти без страху за своє життя, здоров'я чи репутацію.

Така позиція узгоджується з основними принципами правової держави та верховенства права, адже захист осіб, які беруть участь у здійсненні правничої допомоги, є важливою умовою для дотримання прав і свобод громадян, які звертаються за такою допомогою.

Законодавчі норми здебільшого спрямовані на запобігання необґрунтованому переслідуванню адвокатів, забезпечення конфіденційності їхньої співпраці з клієнтами та захист від інших форм втручання у професійну діяльність. Проте практика демонструє, що декларативного закріплення гарантій у законодавстві недостатньо для ефективного захисту адвокатів.

З огляду на важливість ролі, яку відіграють адвокати в системі правосуддя, виникає потреба у створенні дієвого механізму, що забезпечуватиме реалізацію їхніх професійних прав на практиці. Такий механізм повинен враховувати специфіку завдань адвокатури та сутність адвокатської діяльності.

Захист прав адвокатів має здійснюватися у формах, які повною мірою відповідають принципу незалежності адвокатури, зберігаючи баланс між дотриманням прав адвокатів та забезпеченням публічних інтересів. Це дозволить зміцнити довіру до інституту адвокатури та підвищити її ефективність як ключового елемента правової системи.

Зазначимо, що в юридичній літературі щодо поняття «гарантії адвокатської діяльності» відсутній єдиний підхід до визначення. Так, можна зустріти точку зору, що це «правові засоби, які закріплені в нормах права і мають предметом свого впливу права та обов'язки адвоката, забезпечують їх

реалізацію, захист і відновлення в разі порушення», або «спеціальні, законодавчо закріплені засоби, які забезпечують належне, безперешкодне здійснення професійної діяльності адвоката» [5].

Імпонує також точка зору О.Заборовського «відповідно до якої під гарантіями адвокатської діяльності слід розуміти один із елементів правового статусу адвоката, який являє собою сукупність умов, способів та засобів передбачених законодавством про адвокатуру, що спрямовані на забезпечення належної реалізації всіх інших елементів такого статусу, з метою створення відповідних умов надання професійної правничої допомоги» [6].

У свою чергу, Н.Бедюк пропонує визначення поняття «правові гарантії адвокатської діяльності» як «встановлені нормами закону засоби та умови, які спрямовані на забезпечення можливості здійснення та реалізації адвокатом його професійних повноважень з метою надання ефективної правової допомоги своєму клієнту» [7].

Крім того, можна знайти підхід відповідно до якого гарантії адвокатської діяльності визначаються як «елемент правового статусу, яким наділений адвокат як учасник системи органів відправлення правосуддя, що представляє собою встановлені або санкціоновані державою на рівні закону способи та умови провадження адвокатської діяльності, які забезпечують повноцінну реалізацію професійних та соціальних завдань інституту адвокатури, гарантують її автономію від органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб» [8]. А. Войнарович «Особливості проведення окремих процесуальних дій відносно адвоката у кримінальному провадженні як гарантії адвокатської діяльності» (2016 р.) [9].

Правові гарантії адвокатської діяльності мають низку характерних ознак, які підкреслюють їхню важливість як юридичного та політичного явища. Вони є не лише засобом забезпечення професійних прав адвокатів, але й відображають рівень дотримання принципів законності, прав людини та основоположних свобод у державі. Таким чином, ці гарантії виступають

своєрідним індикатором, який дозволяє оцінити стан демократії та верховенства права в країні.

Процесуальні гарантії адвокатської діяльності повинні існувати незалежно від конкретних обставин чи специфіки окремих справ. Їх наявність і дієвість не повинні залежати від того, чи були допущені порушення прав адвоката в конкретній ситуації, чи були застосовані механізми захисту його професійного статусу. Гарантії мають мати системний характер, закріплюючись у відповідних положеннях національного законодавства, а також у міжнародних правових актах, які ратифіковані державою.

Крім того, важливо, щоб гарантії адвокатської діяльності включали не лише формальні юридичні положення, але й практичні механізми їхньої реалізації. Це потребує чітко визначених процедур і інституцій, які забезпечують адвокатам реальний захист їхніх прав та сприяють виконанню ними професійних обов'язків. У підсумку, такі гарантії слугують інструментом зміцнення довіри до правової системи країни та утвердження адвокатури як одного з основних елементів демократичного суспільства.

М.Стефанчук також зауважує, що «попри законодавчо зафіксовані засади відносин між державою та адвокатурою, за якими остання є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, а держава взяла на себе зобов'язання створювати належні умови для діяльності адвокатури та забезпечувати дотримання гарантій адвокатської діяльності, все ж така незалежність не може бути абсолютною, а повинна бути достатньою для ефективної реалізації закріплених функцій» [10].

Ознаки гарантій адвокатської діяльності можна визначити через їхні ключові характеристики, які підкреслюють специфіку цього правового інституту та його значення для правової системи загалом. Основними з таких ознак є: спрямованість на захист суб'єкта з особливим правовим статусом – адвоката. Гарантії адвокатської діяльності розроблені спеціально для

забезпечення належного функціонування адвокатів як професійних правозахисників. Вони створюють умови для безперешкодного виконання адвокатами своїх обов'язків та реалізації професійних прав. Гарантії повинні забезпечувати реальну можливість користування адвокатом правами, наданими законодавством. Це означає, що вони мають бути не лише формально закріпленими, але й мати практичну дієвість, що гарантує їхню застосовність у повсякденній діяльності адвоката. Гарантії адвокатської діяльності мають суспільну значимість, оскільки вони забезпечують реалізацію права кожної людини на професійну правничу допомогу. Це, своєю чергою, сприяє підтримці належного рівня правозахисної сфери, що є необхідною складовою демократичного суспільства. Гарантії адвокатської діяльності закріплені як у національному законодавстві, так і в міжнародних правових актах, які визначають основні стандарти правничої допомоги. Їхня загальновизнаність забезпечує універсальність цих положень та їхню адаптацію до міжнародних правових систем. Гарантії адвокатської діяльності виходять за межі самої адвокатури, оскільки вони впливають на всіх суб'єктів правовідносин, із якими адвокат вступає в контакт. Таким чином, ці гарантії забезпечують взаємодію адвокатів з іншими учасниками правозахисної системи, зміцнюючи правопорядок у суспільстві.

Узагальнюючи, можна зазначити, що гарантії адвокатської діяльності є ключовим інструментом для створення умов, які дозволяють адвокатам ефективно виконувати свою професійну місію. Вони не лише сприяють забезпеченню прав і свобод громадян, а й слугують важливим чинником зміцнення демократичних засад і верховенства права в державі.

1.2. Зміст гарантій адвокатської діяльності

Гарантії адвокатської діяльності є невід'ємною складовою для ефективного функціонування цього правозахисного інституту, що підтверджується численними міжнародними документами та угодами, які

визнають їх важливість. Вони закріплюються та підтримуються національним законодавством більшості сучасних держав, що свідчить про глобальне визнання необхідності забезпечення цих гарантій. Таким чином, можна стверджувати, що забезпечення правових гарантій адвокатської діяльності стало загальноновизнаним міжнародним стандартом, який активно впроваджується в національні правові системи, зокрема в Україні.

Це є свідченням того, що адвокатура, як основний інститут правозахисну, здатна ефективно виконувати свою функцію лише в умовах гарантованих прав і свобод для своїх представників. В Україні цей процес не лише визнається, але й активно реалізується на практиці, що сприяє розвитку адвокатури та зміцненню верховенства права в країні. Забезпечення гарантій адвокатської діяльності стало важливою складовою правової реформи в Україні, що дозволяє створити умови для незалежної та ефективної роботи адвокатів, а отже – для захисту прав і свобод громадян.

Гарантії адвокатської діяльності в значній мірі визначаються специфічними історичними умовами, що склалися в країні внаслідок її політичного розвитку та обраного державою політичного режиму. Це означає, що форма і зміст гарантій адвокатської діяльності прямо залежать від особливостей політичної ситуації та етапу розвитку держави. Вони являють собою необхідну умову для здійснення адвокатської діяльності, адже тільки за наявності чітко визначених правових гарантій адвокати можуть виконувати свою професійну місію ефективно і без перешкод.

Адвокатура, як інститут правозахисту, виконує надзвичайно важливу соціальну функцію в суспільстві, забезпечуючи право громадян на професійну правничу допомогу. Однак для реалізації цієї функції адвокати повинні мати можливість працювати в умовах, що гарантують їм незалежність, безпеку та захист від будь-яких неправомірних втручань з боку держави чи інших силових структур. Таким чином, гарантії адвокатської діяльності не лише забезпечують правозахисну функцію адвокатів, але й

сприяють розвитку правової держави, де кожна особа має доступ до кваліфікованої юридичної допомоги.

У цьому контексті можна сказати, що гарантії адвокатської діяльності є важливою складовою демократичних інститутів, оскільки вони забезпечують дотримання прав і свобод людини та виступають інструментом, який дає змогу адвокатам ефективно виконувати свої професійні обов'язки, тим самим зміцнюючи правопорядок у країні.

Проголошення та ефективна реалізація гарантій адвокатської діяльності є можливими лише в певних історичних умовах, коли права людини і громадянина визнаються найвищою цінністю держави. У таких умовах створюються необхідні умови для адвокатів, щоб вони могли ефективно відстоювати ці права та забезпечувати правову допомогу. Важливо, що гарантії адвокатської діяльності є не лише теоретично визначеними нормами, а й реальними інструментами для адвокатів, що дозволяють їм виконувати свою професійну місію в рамках правового поля, захищаючи права та свободи громадян.

Історія становлення адвокатури є досить тривалою і складною. На різних етапах її розвитку адвокатура була піддана впливу політичних та державних інститутів, що часто призводило до повної залежності адвокатів від державної влади. У такі періоди гарантії адвокатської діяльності або не існували зовсім, або мали формальний, декларативний характер, не забезпечуючи реальний захист професійних прав адвокатів. Лише з розвитком демократичних принципів і визнанням важливості незалежної адвокатури виникла потреба в чітко визначених правових гарантіях.

У науковій літературі також виокремлюють важливі аспекти правових гарантій адвокатської діяльності, серед яких виділяють предмет цих гарантій, що включає різноманітні процесуальні права та обов'язки адвокатів, які чітко прописані в законодавстві. Крім того, правові гарантії адвокатської діяльності включають обов'язки державних органів, а також юридичних і фізичних осіб, які забезпечують належні умови для реалізації прав адвокатів. Це підкреслює

важливість взаємодії між адвокатами та іншими учасниками правової системи для ефективного захисту прав людини та забезпечення справедливості. Врахування цих аспектів є необхідним для створення правових умов, які дозволяють адвокатам виконувати свою роль у забезпеченні правового порядку та демократичного розвитку держави.

Щодо безпосередньої реалізації гарантій адвокатської діяльності, варто почати з розгляду поняття «реалізація». Це слово походить від латинського «realis», що означає «втілення» або «перетворення в реальність». В загальному розумінні, реалізація означає процес здійснення або втілення чогось у життя, перетворення абстрактних ідей чи норм у практичні дії та результати. Для кращого розуміння реалізації гарантій адвокатської діяльності, корисно звернутися до більш широкої категорії «реалізація норм права», що є основою для застосування правових норм на практиці.

Як зазначає П. Рабинович, «реалізація правових норм – це здійснення їх приписів у практичних діях (бездіяльності) суб'єктів», «соціальною сутністю реалізації правових норм є задоволення учасниками суспільного життя своїх потреб соціально прийнятими (допустимими) способами, засобами, які змодельовані, "сконструйовані" державою» [11]. Крім того, на думку О. Скакун, «реалізація норм права – це втілення розпорядження правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності. Її можна розглядати як процес і як кінцевий результат» [12].

Основні ознаки правореалізації, зокрема реалізації норм права, включають кілька важливих аспектів, які визначають її ефективність та результативність. По-перше, правореалізація завжди забезпечується державними гарантіями, що є необхідною умовою для того, аби правові норми могли виконуватися на практиці. По-друге, правореалізація пов'язана виключно з правомірною поведінкою суб'єктів, що означає, що поведінка осіб повинна відповідати встановленим правовим вимогам та нормам. І, по-третє, реалізація правових норм має свідомо-вольовий характер, тобто від волі та

свідомості суб'єкта залежить, чи буде він виконувати встановлені норми, чи відмовиться від їх реалізації.

Ці принципи в цілому застосовуються і до реалізації гарантій адвокатської діяльності. Адже для того, щоб адвокати могли виконувати свої професійні обов'язки, потрібно, щоб існували чіткі правові гарантії, закріплені в законодавстві, та забезпечення їх дії з боку держави. Важливо, що ці гарантії повинні бути реалізовані в контексті правомірної поведінки всіх учасників правових відносин, зокрема, органів державної влади, судових органів, а також самих адвокатів, які повинні дотримуватися професійних стандартів і етики.

Свідомо-вольовий характер реалізації гарантій адвокатської діяльності означає, що адвокати, державні органи та інші суб'єкти повинні активно діяти для того, щоб ці гарантії не залишалися лише на папері, а здійснювалися на практиці. Це передбачає готовність та бажання усіх учасників правозахисної діяльності дотримуватися правових норм і принципів, що забезпечують незалежність адвокатів, їхню безпеку та право на захист прав і свобод громадян. Таким чином, процес реалізації гарантій адвокатської діяльності потребує активної правомірної поведінки з боку всіх учасників, що сприяє ефективному функціонуванню адвокатури як важливого інституту правозахисту.

Цікавою є точка зору В.Гвоздія щодо того, гарантії професійної діяльності, вони записані в законі, вони є, але вони лише декларативні, немає в законодавстві механізму їх фактичної реалізації [13]. Такої ж думки, Ф. Стівен «Юристи, ринки та регулювання» (2013 р.) [14], П. Говард «Життя без адвокатів: звільнення американців від занадто великої кількості законів» (2009 р.) [15].

У зв'язку з цим видається логічним приділення уваги умовам, які необхідні для втілення у життя гарантій адвокатської діяльності».

Наявність якісної складової нормативно-правових та інших правових актів. Видається логічним, що ці акти не повинні суперечити один одному

відносно визначення кола професійних прав адвокатів та визначення механізму її реалізації. Такими актами, перш за все, є Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики, рішення РАУ. Серед Рішень РАУ окремої уваги хотілось би приділити наступним: «Про затвердження Положення про Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності» від 27 липня 2013 р. [16]; «Про затвердження Порядку дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів» від 27 липня 2013 р. [17]; «Про затвердження роз'яснення щодо гарантій адвокатської діяльності та окремих умов дисциплінарної відповідальності» від 26 лютого 2016 р. [18]; «Про розгляд листів з питань щодо порушення гарантій адвокатської діяльності, втручання та перешкод у здійсненні адвокатської діяльності та оплати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяви (скарги) на поведінку адвоката, яка може бути підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності» від 15 листопада 2019 р.) [19] тощо.

Наявність механізму забезпечення суворого додержання правових приписів щодо забезпечення гарантій реалізації адвокатської діяльності всіма державними та недержавними суб'єктами. Вважаємо, що ключову роль у розробці механізмів додержання правових приписів щодо забезпечення гарантій реалізації адвокатської діяльності належить державі та Комітету з питань захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, що є «постійно діючим колегіальним дорадчим органом, утвореним при Національній асоціації адвокатів України».

Зауважимо, що метою створення Комітету є «захист професійних та інших прав адвокатів, сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності та необхідних умов для ефективного та якісного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків» [20].

Задля реалізації своєї мети Комітет має право «вживати відповідно до чинного законодавства України, від імені Ради адвокатів України, заходів

щодо усунення державними органами та органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами порушень професійних прав та гарантій адвокатської діяльності; внесення пропозиції щодо усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях» [21].

Забезпечення принципу невідворотності відповідальності за порушення гарантій адвокатської діяльності, наприклад, за втручання і створення перешкод здійснення адвокатської діяльності, вимагання від адвоката надання відомостей, що є адвокатською таємницею тощо. Зазначимо, що у Кримінальному кодексі України передбачено відповідальність за втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397), погрози або насильство щодо захисника чи представника особи (ст. 398), умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи (ст. 399), посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400) [22]. Крім того, КУпАП у ч. 5 ст. 213-3 передбачає адміністративну відповідальність за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена [23].

Зважаючи на той факт, що «право на звернення з адвокатським запитом вважається одним з найбільш дієвих прав адвоката» [24], приділимо дещо більше уваги деяким проблемам у підготовці та направленні такого запиту, що можуть негативно вплинути на реалізацію адвокатом цього професійного права. Так, непоодинокі випадки, коли запит не адресується конкретній фізичній особі. Під цим маємо на увазі відсутність відомостей щодо посади, прізвища, імені, по батькові працівника органу (підприємства, установи, організації), якому адресовано адвокатський запит. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дійсно не містить обов'язку адвоката при подачі адвокатського запиту цю інформацію. Проте, видається, що

зазначення вищенаведених відомостей є необхідним у випадку відсутності відповіді на адвокатський запит та необхідності притягнення винуватої особи до відповідальності за правопорушення передбачене ст. 213-3 КУпАП. Нагадаємо, що для притягнення особи до адміністративної відповідальності у її діях повинні бути ознаки складу адміністративного правопорушення, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Таким чином, зазначення прізвища, імені, по батькові працівника органу (підприємства, установи, організації), якому адресовано адвокатський запит, є необхідним при притягненні особи до адміністративної відповідальності. Вкрай позитивним є той факт, що наразі формується практика відповідно до якої, якщо адвокатський запит адресований юридичній особі (без посилання на її керівника) та на нього не було надано відповідь, у такому разі притягуватиметься до адміністративної відповідальності керівник юридичної особи. Звернемо увагу, що подібна ситуація можлива лише за умови, якщо адвокат все ж таки отримав відповідь (у вигляді відмови у наданні інформації) за підписом конкретної фізичної особи від імені юридичної. Не можна не звернути увагу також на той факт, що достатньо поширеними є випадки, коли особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, навмисно не з'являється на виклики до ради адвокатів, не надає жодних пояснень по суті правопорушення, не заявляє клопотань чи інших заяв про відкладення розгляду справи, незважаючи на те, що належним чином і в розумні строки сповіщена про суть справи, яка розглядатиметься, а особа, яка готує протокол про адміністративне правопорушення, має докази вручення повідомлень про виклик такої особи до ради адвокатів. Подібна ситуація суттєво ускладнює можливість притягнення особи до адміністративної відповідальності, адже таке ігнорування викликів для надання пояснень по суті вчиненого правопорушення не дає можливості уповноваженій особі встановити будь-які інші, додаткові відомості про особу (крім тих, які вже є у матеріалах справи та які необхідні для ідентифікації суб'єкта правопорушення), а також

відібрати пояснення в особи, забезпечити проставлення такою особою свого підпису на протоколі про адміністративне правопорушення та вручити йому екземпляр протоколу. Крім того, варто пам'ятати, що стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене ч. 5 ст. 212-3 КУпАП, «може бути накладено судом не пізніше ніж через три місяці з дня скоєння правопорушення» [23].

Підсумовуючи проведені дослідження вважаємо за можливе запропонувати визначення поняття «реалізація гарантій адвокатської діяльності» як сукупність механізмів, які передбачено державою або органами адвокатського самоврядування, що спрямовані на забезпечення належних умов адвокатської діяльності та надання професійної правничої допомоги. Зважаючи на запропоноване нами визначення, видається логічним обґрунтування положення щодо того, що ця сукупність механізмів передбачена або державою, або органами адвокатського самоврядування. Проблематика ролі органів адвокатського самоврядування буде розглянута нами у підрозділі 2.2.

У зв'язку з цим наразі приділимо увагу ролі держави у цьому процесі. Перш за все звернемо увагу на правові акти, які обґрунтовують нашу тезу: «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується» [24]. «Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. Держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності» [4]; «Адвокат, який надає безоплатну вторинну правничу допомогу, має всі права та гарантії, встановлені Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність Про адвокатуру та адвокатську діяльність ", іншими законами України» [25].

Видається логічним, що ключовим суб'єктом, в якому уособлюється держава, є Верховна Рада України, яка є органом законодавчої гілки влади. Погоджуємося, що якщо простежити еволюцію законодавства про адвокатуру майже за півтора століття її існування, можна констатувати ряд великих досягнень. До них слід віднести розширення рівня незалежності адвокатури від судової та виконавчої гілок влади, зміцнення правових гарантій професійної діяльності адвокатів, формування фінансових зобов'язань держави відносно адвокатів, виконуючим «ходіння по справах бідних» [26]. Нагадаємо, що Прийняття закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» стало втіленням зобов'язань України перед Радою Європи, зокрема, в частині створення єдиної професійної організації адвокатів (пункт 11 висновку № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо вступу України до Ради Європи від 16 вересня 1995 року). Експертизу законопроекту здійснювала Венеційська комісія [27].

Термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*», тобто початок, основа. Принцип – це те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [28]. У наукових працях поняття «принцип» ототожнюється з «вихідними теоретичними положеннями, основними, керівними засадами (ідеями), закономірністю, сутністю та ін.» [29].

Н.Бакаянова визначила принципи «як систему ідей, кожна з яких відображає якесь окреме визначене начало та у сукупності характеризують увесь інститут» [32]. У свою чергу, В.Божко, аналізуючи окремі рішення Конституційного Суду України, приходить до висновку, що поняття «принцип» і «засади» є дуже близькими, але не тотожними категоріями. Саме тому і законодавець, і Конституційний Суд України іноді використовують їх у схожому значенні. Однак, ретельний аналіз засвідчує, що термін «засада» є більш ширшим за своїм змістом і охоплює також і ті явища, що окреслює категорія «принцип». Підсумовуючи наявні підходи до визначення поняття

«принцип» та «засади», вважаємо за можливе запропонувати коло організаційно-правових засад реалізації гарантій адвокатської діяльності [33].

Організаційно-правові засади реалізації гарантій адвокатської діяльності включають низку основних принципів, які визначають ефективність і правомірність здійснення адвокатами своєї професійної діяльності в межах чинного правового поля. До цих засад належать наступні ключові компоненти:

Законність тобто основою реалізації гарантій адвокатської діяльності є їх відповідність чинному законодавству. Це означає, що всі механізми та процедури, які забезпечують захист прав адвокатів, повинні базуватися на нормах національного законодавства, а також на міжнародних стандартах прав людини. Законність гарантує правову визначеність у питаннях реалізації прав адвокатів і забезпечення їх незалежності. Професійні права адвокатів повинні бути рівними та однаковими для всіх осіб, які здійснюють адвокатську діяльність, без дискримінації за будь-якими ознаками. Це передбачає, що всі адвокати мають рівні умови для виконання своїх обов'язків та користування наданими їм правами, які закріплені в законодавстві про адвокатуру. Забезпечення гарантій адвокатської діяльності є обов'язковим для всіх осіб, що взаємодіють із адвокатами, зокрема для державних органів, суддів, прокурорів та інших учасників правових відносин. У разі недотримання цих гарантій передбачена відповідальність, що має стимулювати дотримання прав адвокатів та їхніх професійних прав.

Солідарність – цей принцип полягає в забезпеченні взаємної підтримки та співпраці між усіма учасниками правозахисного процесу, що має на меті захист прав адвокатів. Солідарність передбачає, що забезпечення гарантій адвокатської діяльності є спільною відповідальністю різних суб'єктів правозахисту, включаючи органи адвокатського самоврядування, суддів та правоохоронні органи. Наприклад, захист адвокатської таємниці або заборона допиту адвоката як свідка забезпечується відповідальністю тих осіб, що порушують ці принципи.

Розподіл компетенції – принцип розподілу компетенції передбачає чітке визначення повноважень і ролей різних суб'єктів, які беруть участь у реалізації гарантій адвокатської діяльності. Цей принцип включає встановлення меж і процедур для притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, проведення обшуків чи інших процесуальних дій. Наприклад, дисциплінарні палати мають ексклюзивне право на розгляд дисциплінарних справ стосовно адвокатів, а при проведенні обшуку у адвоката має бути присутній представник ради адвокатів відповідного регіону, що забезпечує незалежність і прозорість такого процесу.

Таким чином, організаційно-правові засади гарантують ефективний механізм реалізації прав адвокатів, зокрема через забезпечення рівних умов для їх діяльності, створення чіткої системи обов'язкових норм, сприяння співпраці та солідарності між учасниками правозахисну, а також визначення меж компетенцій у питаннях захисту прав адвокатів. Ці принципи створюють сприятливі умови для належного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків та сприяють розвитку правового поля в країні в цілому. Поняття «організаційно-правові засади реалізації гарантій адвокатської діяльності» охоплює сукупність основоположних принципів та ідей, на яких ґрунтуються механізми, встановлені законодавством для забезпечення належних умов для виконання адвокатської діяльності. Ці засади включають комплекс нормативних актів, що визначають правові та організаційні умови для ефективної реалізації прав адвокатів, зокрема, у контексті захисту їх професійних прав, незалежності та безпеки.

Організаційно-правові засади включають створення правових інструментів, що забезпечують не лише формальне виконання норм, але й реальні механізми, які дозволяють адвокатам здійснювати свою діяльність без перешкод з боку державних органів або інших зацікавлених сторін. Це передбачає чітке розмежування повноважень між різними учасниками правової системи, а також встановлення гарантій, які забезпечують правову захищеність адвокатів у процесі надання правничої допомоги.

Законодавчі механізми, закріплені в цих засадах, повинні не лише формулювати права адвокатів, але й встановлювати конкретні процедури та засоби їх реалізації, що дозволяють ефективно забезпечити незалежність та автономію адвокатської діяльності. Тому, організаційно-правові засади є основою для створення ефективного правозахисного інституту, в якому адвокати можуть виконувати свої функції, дотримуючись високих стандартів етики та професіоналізму, водночас забезпечуючи належний захист прав і свобод громадян.

Висновки до Розділу 1

Гарантії адвокатської діяльності є одним із ключових інструментів, який забезпечує умови для ефективного виконання адвокатами своєї професійної місії. Вони створюють необхідні передумови для незалежності, захищеності та належного функціонування адвокатів у процесі надання правової допомоги. Завдяки таким гарантіям адвокати мають змогу вільно виконувати свої обов'язки, не побоюючись тиску чи втручання з боку будь-яких осіб або органів, що, своєю чергою, гарантує захист прав та інтересів громадян, які звертаються за правовою допомогою.

Ці гарантії сприяють не лише забезпеченню індивідуальних прав і свобод, а й зміцненню демократичних засад суспільства, адже вони підсилюють роль адвокатури як одного з основних елементів правової системи. У демократичній державі, де права людини та верховенство права є фундаментальними принципами, адвокатура виконує важливу функцію захисту громадян від можливих порушень з боку інших суб'єктів правовідносин, включаючи органи державної влади.

Верховенство права, яке є складною проблемою будь-якої правової держави, багато в чому залежить від ефективності роботи адвокатури. Адвокати, виконуючи свою професійну місію, забезпечують реалізацію права кожного на справедливий судовий розгляд, правову допомогу та захист від

незаконних дій. Для цього їм необхідно мати певні гарантії, які забезпечують свободу дій, рівність з іншими учасниками судового процесу та захист від перешкоджань у їхній діяльності.

Крім того, гарантії адвокатської діяльності мають велике значення і для формування довіри до правової системи загалом. Коли громадяни знають, що їхній захист здійснюється адвокатами, діяльність яких забезпечена надійними гарантіями, це посилює віру в те, що їхні права будуть захищені ефективно та справедливо. Відтак, такі гарантії є основою для зміцнення легітимності державних інститутів, зокрема судової системи, і сприяють побудові демократичного суспільства, де права людини є справжнім пріоритетом.

Таким чином, гарантії адвокатської діяльності є не просто засобом забезпечення прав адвокатів, а й важливим механізмом підтримки правової та демократичної системи в державі. Їхнє належне функціонування сприяє зміцненню верховенства права, підвищенню рівня довіри до правової системи та створенню умов для ефективного забезпечення прав і свобод громадян.

Організаційно-правові засади адвокатської діяльності відіграють ключову роль у забезпеченні сталого функціонування правової системи будь-якої демократичної держави. Їх значення полягає не лише у формуванні формальних норм, що регулюють діяльність адвокатури, але й у створенні реальних механізмів, здатних забезпечити виконання цих норм у практичній площині. Такі механізми є критично важливими для того, щоб адвокати могли виконувати свої професійні обов'язки незалежно, без будь-якого тиску чи втручання з боку державних органів, інших суб'єктів чи зацікавлених сторін.

Організаційно-правові засади включають законодавче закріплення гарантій адвокатської діяльності, які забезпечують належний рівень автономії адвокатури як інституту правового захисту. Це, зокрема, чітко визначені права адвокатів, механізми їх реалізації, а також заходи, спрямовані на захист від порушень професійних гарантій. Одним із основних завдань цих засад є

встановлення системи взаємодії адвокатури з державними органами, судами та іншими учасниками правовідносин таким чином, щоб адвокати могли ефективно виконувати свою місію – захищати права та свободи громадян.

Важливим аспектом організаційно-правових засад є їх здатність забезпечувати стабільність та безперервність надання правової допомоги навіть у складних умовах. Наприклад, в умовах суспільних або політичних криз, військових конфліктів або інших надзвичайних ситуацій, коли адвокати можуть стикатися з додатковими викликами у здійсненні своїх повноважень. У таких умовах гарантії їхньої діяльності мають бути посилені, а механізми реалізації цих гарантій – адаптовані до нових реалій.

Крім того, організаційно-правові засади повинні враховувати міжнародні стандарти адвокатської діяльності. Це сприяє підвищенню авторитету адвокатури, зміцненню довіри до неї з боку суспільства, а також інтеграції національної правової системи у світове правове поле. Зокрема, такі засади мають забезпечувати дотримання принципів незалежності адвокатури, захист адвокатської таємниці, рівності у процесуальних правах між адвокатами та іншими учасниками судового процесу.

Забезпечення правової захищеності адвокатів є одним із найважливіших завдань організаційно-правових засад адвокатської діяльності. Ця захищеність включає охорону життя, здоров'я, честі та гідності адвокатів, а також їхнього майна та сімей. Правовий захист адвокатів сприяє забезпеченню їхньої незалежності, що є основною умовою для ефективного захисту інтересів громадян. Таким чином, організаційно-правові засади адвокатської діяльності не лише формують основу для стабільного функціонування адвокатури, але й зміцнюють правову систему держави загалом, роблячи її більш ефективною та справедливою.

Наявність ефективних організаційно-правових засад передбачає чітке розмежування повноважень між різними учасниками правової системи. Зокрема, важливо забезпечити, щоб державні органи не мали можливості втручатися у діяльність адвокатів, яка регулюється законом і підлягає лише

професійному контролю адвокатського самоврядування. Такий підхід створює умови для уникнення конфліктів інтересів і гарантує дотримання принципу незалежності адвокатури.

Законодавчі механізми, що становлять основу організаційно-правових засад, повинні включати не лише декларативні положення, а й конкретні процедурні інструменти для реалізації цих положень. Наприклад, вони мають регулювати порядок взаємодії адвокатів із правоохоронними органами, судовими установами та іншими суб'єктами, а також забезпечувати захист адвокатів у разі виникнення загроз їхній професійній діяльності. Йдеться про такі механізми, як можливість оперативного реагування на порушення прав адвокатів, встановлення обов'язкових процедур узгодження дій органів влади з адвокатами, а також посилення юридичної відповідальності за втручання у їхню діяльність.

Окрім того, організаційно-правові засади повинні враховувати специфіку адвокатської діяльності, яка часто передбачає конфіденційність, захист адвокатської таємниці та забезпечення рівності прав усіх учасників правового процесу. Це вимагає створення таких гарантій, які дозволяють адвокатам працювати у безпечному середовищі, маючи змогу зосередитися на захисті клієнта без страху перед можливим тиском чи переслідуванням.

Особливу роль у цьому відіграють процедури, які забезпечують незалежність адвокатури як інституту. Наприклад, важливо закріпити механізми фінансової автономії адвокатських об'єднань, що знижує ризики залежності від сторонніх джерел фінансування. Також необхідно вдосконалювати правила дисциплінарної відповідальності адвокатів, забезпечуючи баланс між контролем за дотриманням професійної етики та недопущенням необґрунтованого тиску на адвокатів.

У кінцевому підсумку, організаційно-правові засади мають бути спрямовані на створення стабільної та передбачуваної системи, яка підтримує довіру до адвокатської професії та правової системи загалом. Це включає розвиток професійної освіти адвокатів, вдосконалення їхньої підготовки до

виконання складних завдань у сучасному правовому середовищі, а також формування механізмів взаємодії з міжнародними правовими інституціями. Таким чином, ці засади мають забезпечити не лише захист прав адвокатів, але й сприяти зміцненню верховенства права та демократичних принципів у суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності

Проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності є надзвичайно важливими, оскільки вони впливають не лише на професійну діяльність адвокатів, а й на стан правової системи держави загалом. Адвокати відіграють ключову роль у забезпеченні права кожного громадянина на захист і справедливий суд, що є одним із фундаментальних принципів демократичного суспільства. Без дієвих гарантій адвокатської діяльності адвокати не можуть ефективно виконувати свої функції, що підриває довіру до правосуддя та загрожує правам і свободам людини.

Важливість реалізації цих гарантій зумовлена також необхідністю забезпечення незалежності адвокатів у виконанні їхніх професійних обов'язків. Без належного захисту адвокати ризикують зазнати тиску, переслідувань або інших форм втручання з боку державних органів, роботодавців або третіх осіб. Це, у свою чергу, може обмежити їхню здатність надавати якісну правову допомогу, зокрема у складних або політично чутливих справах.

Реалізація гарантій адвокатської діяльності також важлива для зміцнення правової культури та верховенства права. Гарантії, закріплені в законодавстві, створюють умови для підвищення професійного рівня адвокатів і забезпечення їхньої відповідальності перед клієнтами та суспільством. Водночас, це сприяє формуванню умов для відкритого та справедливого функціонування системи правосуддя, де кожен учасник процесу може реалізувати свої права без страху та перешкод.

Недостатність чи недосконалість гарантій адвокатської діяльності створює ризики для громадянського суспільства, адже обмежує доступ до

ефективного захисту і, як наслідок, може призвести до погіршення стану дотримання прав людини в державі. Тому вирішення проблем у цій сфері має бути серед пріоритетів як законодавців, так і всіх учасників правозахисної системи.

Одним із ключових аспектів забезпечення безперешкодного виконання адвокатом своїх професійних обов'язків у системі гарантій адвокатської діяльності є врегулювання особливостей проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій стосовно нього. Зокрема, це стосується дій у житлових і службових приміщеннях, які адвокат використовує для здійснення своєї професійної діяльності. Таке регулювання має фундаментальне значення, адже саме ці заходи можуть мати прямий вплив на дотримання прав адвокатів і забезпечення їхньої незалежності. Встановлення чітких процедур і обмежень у таких випадках не лише гарантує захист адвокатської таємниці, але й сприяє формуванню довіри до правничої системи загалом. Зокрема, забезпечення правової визначеності та недопущення зловживань під час проведення слідчих дій допомагає захистити адвоката від тиску чи безпідставного втручання у його професійну діяльність, що є важливим елементом у загальній системі правосуддя та захисту прав громадян.

На сьогодні одним із найбільш актуальних та проблемних питань, пов'язаних із втручанням у професійну діяльність адвокатів, є здійснення обшуків у їхніх офісах та житлових приміщеннях. Треба зазначити, що «статтею 223 КПК України встановлюється, «що слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети» [35]. Також зазначимо, що «ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було

здобути у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб» [35].

Крім того, «в статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлюється, що «професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами, зокрема: забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності» [4].

Європейський суд з прав людини неодноразово звертав увагу, що «обшук в приміщенні адвоката повинен бути виключним заходом та є доцільним лише у випадку, коли відповідну інформацію в межах кримінального провадження неможливо отримати іншим шляхом або з інших джерел. Вважаємо, що відсутність такого обґрунтування в судовому рішенні повинна мати наслідком визнання доказів, здобутих за результатами обшуку в адвоката, недопустимими» [36]. Отже, «якщо звернутися до статистичних даних, то варто вказати, як повідомляється на офіційному сайті НААУ, що станом на кінець 2019 року за останні 5 років зареєстровано в Україні було 983 випадки проведення обшуків приміщень адвокатів» [37].

Важливим завданням адвокатського самоврядування є «забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності» [38], яке в ч. 1 статті 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» розташовано на першому місці, що підкреслює його надзвичайну важливість [4].

Звернемо увагу, що «з метою реалізації цього завдання згідно з рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 року № 74 був утворений Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ» [36]. Подібні комітети з аналогічною назвою утворені й при радах адвокатів регіонів.

Комітет НААУ відіграє надзвичайно важливу роль, враховуючи високий рівень складності та багатогранності його функцій. Цей комітет має добре структуровану організацію, що включає кілька ключових секцій, серед

яких: аналітична робота та стратегічне планування, оперативна діяльність, взаємодія з регіонами та розгляд звернень, співпраця з професійними організаціями та об'єднаннями юристів і адвокатів, а також інформаційне забезпечення. Проте створення аналогічного комітету на рівні ради адвокатів регіону передбачає спрощену організаційну структуру, яка, хоча й охоплює всі ці напрямки, функціонує в рамках певної адміністративної одиниці. Така організація дозволяє забезпечити ефективну реалізацію завдань на локальному рівні, враховуючи специфіку та потреби кожного регіону.

Одним з ключових аспектів діяльності зазначених комітетів є здійснення оперативних виїздів на місце проведення слідчих (розшукових) дій щодо адвокатів, а також реагування на випадки порушення їхніх прав. Отже, ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вказує, що «під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, тимчасового доступу до речей і документів адвоката має бути присутній представник ради адвокатів регіону, крім випадків, передбачених абзацом четвертим цієї частини» [4]. При цьому, «для забезпечення його участі службова особа, яка буде проводити відповідну слідчу дію чи застосовувати захід забезпечення кримінального провадження, завчасно повідомляє про це раду адвокатів регіону за місцем проведення такої процесуальної дії» [38].

Зазначимо, що п. 3 ч. 3 ст. 87 КПК України «недопустимими визнаються докази, що були отримані під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у зв'язку з недопущенням адвоката до цієї слідчої (розшукової) дії. Факт недопущення до участі в обшуку адвокат зобов'язаний довести в суді під час судового провадження» [35].

Особливої уваги в умовах воєнного стану потребує питання збереження адвокатської таємниці, оскільки зростає кількість випадків, коли представники правоохоронних органів або військовослужбовці вимагають від громадян, зокрема й від адвокатів, надати повний доступ до їхніх мобільних пристроїв та дозволити оглянути всю інформацію, що міститься на цих

пристроях. З одного боку, можна зрозуміти ці вимоги, оскільки в умовах екстраординарної ситуації, що склалася в країні, такі дії сприяють оперативному пошуку осіб, причетних до завдання ударів по Україні, шляхом передачі інформації про місцезнаходження стратегічних об'єктів чи їхніх результатів, а також виявленню осіб, які підтримують збройну агресію. Однак, з іншого боку, необхідно пам'ятати, що збереження адвокатської таємниці є не лише правом адвоката, але й його обов'язком, оскільки принцип конфіденційності є одним із основоположних у відносинах адвоката з клієнтом. Такий принцип забезпечує довіру між сторонами та є важливим елементом справедливого здійснення правосуддя. Водночас державні органи повинні знайти баланс між забезпеченням безпеки країни та захистом прав адвокатів і їхніх клієнтів, зберігаючи високі стандарти професійної етики та правової захищеності.

У нинішніх надзвичайних умовах, що склалися в Україні, навряд чи можна знайти однозначне і абсолютно ідеальне рішення для врегулювання питання огляду мобільних пристроїв осіб, зокрема адвокатів. Проблематика цього питання є складною і спірною, оскільки можна поставити під сумнів цілковиту заборону на огляд мобільних пристроїв осіб, які, наприклад, перебувають у віддалених районах і були помічені під час фотографування стратегічно важливих об'єктів. Навіть якщо у цієї особи є документи, що підтверджують її статус адвоката, подібна ситуація потребує індивідуального підходу, оскільки існує очевидна загроза національній безпеці.

З іншого боку, абсолютно неправильним і небезпечним було б дозволити без обмежень огляд мобільних пристроїв усіх адвокатів лише на підставі запровадження воєнного стану, без урахування конкретних обставин кожного випадку. Такий підхід міг би призвести до порушення адвокатської таємниці та фундаментальних принципів правової держави, зокрема забезпечення права на захист і конфіденційності у відносинах між адвокатом і клієнтом.

Таким чином, для вирішення цього питання необхідно знайти баланс між забезпеченням безпеки держави та захистом професійних прав адвокатів. Це вимагатиме чітких і збалансованих правових норм, які б ураховували як надзвичайні умови, так і непорушність адвокатської таємниці, що є основою правозахисної діяльності.

Принцип передбачає пріоритет цільового тлумачення правових норм над формальним методом екзегези. Це означає, що при застосуванні норм права основна увага зосереджується на їхній меті та соціальній функції, а не лише на буквальному змісті. Оскільки головною функцією правових норм є забезпечення справедливого вирішення правових питань, саме поняття справедливості стає ключовим фактором, що впливає на формування методології і розвиток теорії права. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню змісту правових норм, дозволяє адаптувати їх до реальних життєвих обставин і забезпечує гармонійне поєднання юридичних і етичних принципів у правозастосовній практиці.

Отже, «потрібно зважати на роль оціночних рішень у змісті і розвитку права, а не лише на логіку і семантику. Вибір тієї чи іншої нормативної цінності є однією з найважливіших складових частин процесу прийняття рішення, правової аргументації» [39].

З цього можна зробити висновок, що гарантії адвокатської діяльності повинні залишатися непорушними, навіть в умовах воєнного стану. Однак, водночас, обмеження, які можуть бути накладені на адвоката, як на будь-якого громадянина, якщо ці обмеження не пов'язані з виконанням адвокатських обов'язків, цілком можуть бути визнані допустимими. Це дозволяє забезпечити баланс між необхідністю дотримання правового порядку в умовах надзвичайної ситуації та захистом прав адвоката як професіонала.

Отже, на сучасному етапі питання реалізації гарантій адвокатської діяльності набуває особливої актуальності, адже воно не обмежується лише можливістю адвокатів безперешкодно здійснювати свою професійну

діяльність. Цей процес тісно пов'язаний із загально визнаним правом людини на доступ до професійної правничої допомоги, що є важливою складовою забезпечення прав і свобод громадян. В умовах воєнного стану, коли державні органи здійснюють широкий спектр заходів для підтримання безпеки та правопорядку, особливо важливо зберегти ці гарантії, оскільки вони забезпечують право кожного громадянина на справедливий захист, а адвокатів – на виконання їхніх професійних обов'язків без загрози втручання в їхню діяльність.

Отже, забезпечення гарантій адвокатської діяльності на сучасному етапі є багатогранним завданням, яке потребує чітких правових механізмів для досягнення балансу між національною безпекою та захистом прав адвокатів і громадян у складних умовах. Водночас, ефективне забезпечення цих гарантій не лише зміцнює авторитет адвокатури, але й сприяє підвищенню міжнародного статусу України як сучасної демократичної правової держави.

Отже, «до них належать: значення результатів судового розгляду для людини; складність справи з точки зору процедури і питань, що розглядаються; обов'язковість участі адвоката як представника відповідно до національних законів; здатність особи самостійно представляти свої інтереси в порівнянні з іншими сторонами процесу; відсутність у людини можливості оплачувати юридичні послуги» [40].

Механізм надання безоплатної правничої допомоги передбачає, що особа, яка її отримує, не повинна нести фінансових витрат за юридичні послуги. Однак це не означає, що адвокат, який надає таку допомогу, повинен працювати безкоштовно. Адвокати, навіть у рамках безоплатної правової допомоги, мають право на отримання оплати за свою роботу, адже їхня професійна діяльність вимагає значних затрат часу, знань і ресурсів. Зокрема, в Україні існують механізми державного фінансування для забезпечення оплати адвокатських послуг у рамках програми безоплатної правової допомоги, але це фінансування часто є обмеженим і не завжди покриває всі витрати.

У контексті справ, пов'язаних із воєнними злочинами, проблема надання безоплатної правової допомоги набуває ще більшої гостроти. Часто виникають ситуації, коли адвокатам, які беруть участь у таких справах, ставлять під сумнів необхідність отримання оплати за їхні послуги, ототожнюючи адвокатів із клієнтами, яких вони захищають. Це може бути частково спричинено суспільним сприйняттям таких справ, коли захист осіб, звинувачених у воєнних злочинах, сприймається як морально неприязно. Заклики не оплачувати послуги адвокатів у таких справах є неправильними і можуть суттєво підірвати довіру до правової системи та адвокатури як професії, а також ставити під загрозу принципи справедливості та прав людини.

Адвокати, які працюють у цій сфері, повинні мати належну фінансову підтримку для здійснення своїх професійних обов'язків, оскільки їхня роль не обмежується лише захистом клієнта, а включає забезпечення права на справедливий суд і дотримання основоположних правових стандартів. В умовах, коли правосуддя зазнає серйозних випробувань, важливо пам'ятати, що адвокат – це гарантія дотримання прав людини, а не лише представник інтересів конкретного клієнта. Тому питання оплати їхньої праці в таких справах є надзвичайно важливим для підтримки балансу між правами адвокатів і потребами суспільства в забезпеченні справедливості.

Ця ситуація підриває авторитет держави та порушує професійні права адвокатів, які, як і всі інші громадяни, мають право на справедливу винагороду за виконану роботу, особливо якщо вона здійснюється в умовах підвищеної складності. Крім того, слід звернути увагу на важливу проблему забезпечення прав і гарантій адвокатської діяльності для адвокатів, які опинилися на тимчасово окупованих територіях, а також для тих, хто раніше здійснював свою професійну діяльність у цих регіонах, але згодом виїхав на територію, підконтрольну Україні.

Українська Гельсінська спілка з прав людини привела низку тривожних фактів, що стосуються адвокатів, які залишилися працювати на тимчасово

окупованих територіях. Зокрема, вони стикалися з численними проблемами, головною з яких була загроза особистій безпеці. Один із випадків, який був зафіксований, стосується вбивства адвоката – хоча наразі немає конкретних доказів, що це вбивство було пов'язане з його професійною діяльністю, однак таку можливість повністю виключити не можна. Окрім цього, зафіксовані випадки викрадення адвокатів і їх затримання в полон, а також знищення майна, що належить адвокатам, і інші форми переслідувань. Ці факти підтверджують серйозні ризики для адвокатів, які продовжують свою діяльність у цих складних умовах, та свідчать про порушення їхніх прав і свобод.

На тимчасово окупованих територіях України залишаються адвокати, які через різні обставини не мають можливості виїхати в підконтрольні уряду регіони і змушені залишатися на місцях у складних умовах окупаційного режиму, очікуючи на звільнення цих територій. Попри обмеження та ризики, вони продовжують виконувати свої професійні обов'язки, спрямовані на забезпечення прав і законних інтересів громадян.

У цьому контексті законодавчі ініціативи, які обмежують їхню діяльність або унеможливають її здійснення, фактично позбавляють таких адвокатів засобів для існування та створюють додаткові соціальні й професійні труднощі. Це підриває основи функціонування адвокатури, зокрема її здатність забезпечувати правову допомогу у критичних умовах.

Зважаючи на це, державі та суспільству необхідно вживати заходів для захисту адвокатів, які опинилися у подібних обставинах. Визнання їхньої професійної ролі, створення додаткових гарантій і механізмів підтримки є важливими складовими збереження системи правосуддя, незалежно від умов, у яких вона здійснюється.

Корпоративні механізми забезпечення реалізації гарантій адвокатської діяльності відіграють ключову роль у консолідації всіх адвокатів України в єдину професійну спільноту. Вони сприяють створенню ефективної системи

самоврядування, яка забезпечує взаємодію адвокатів, захист їхніх професійних прав і розвиток правової культури.

Ефективність таких механізмів є однією з основоположних умов не лише для формування об'єднаної професійної асоціації, але й для належного функціонування адвокатури в цілому. Саме через дієві корпоративні інструменти адвокати мають можливість відстоювати свої права, обмінюватися досвідом та впливати на вдосконалення законодавства і правозастосування в Україні.

На сьогоднішній день спостерігається відсутність узгодженого та системного підходу до класифікації і аналізу випадків порушення прав адвокатів та гарантій їхньої професійної діяльності.

Така ситуація створює значні труднощі у правовій сфері, що виявляється у кількох аспектах. По-перше, це ускладнює можливість об'єктивного прогнозування динаміки та масштабу порушень, пов'язаних із правами адвокатів і реалізацією їхніх професійних гарантій. По-друге, відсутність систематизації перешкоджає адекватному відображенню тенденцій і змін, які відбуваються у цій сфері, що, у свою чергу, ускладнює формування ефективних механізмів захисту. Усунення цих проблем є критично важливим для забезпечення належного функціонування адвокатури, зміцнення її незалежності та підвищення рівня довіри до правової системи загалом.

2.2. Особливості реалізації гарантій адвокатської діяльності та органи адвокатського самоврядування

Сучасний стан українського законодавства характеризується динамічним розвитком, що безпосередньо пов'язано з еволюцією правовідносин у суспільстві. Така трансформація обумовлена стратегічним курсом України на інтеграцію до європейської спільноти, що ставить перед державою амбітне завдання – адаптацію національної правової системи до

міжнародних стандартів, зокрема тих, що діють у межах Європейського Союзу. Цей процес передбачає гармонізацію законодавства, реформування інституцій та механізмів правозастосування для забезпечення відповідності демократичним принципам і європейським цінностям.

Одним із ключових аспектів цього руху є спрямованість державної політики на утвердження верховенства права, яке виступає фундаментальною основою правової системи будь-якої демократичної держави. Верховенство права передбачає, що всі, включно з органами державної влади, повинні діяти відповідно до закону. Для України це означає не лише запровадження нових норм, а й створення умов для їх ефективного виконання, що неможливо без належного функціонування незалежних інституцій, зокрема сильної та авторитетної адвокатури.

Адвокатура відіграє надзвичайно важливу роль у правовій системі, адже саме вона забезпечує захист прав і свобод людини й громадянина, а також сприяє зміцненню довіри громадян до правосуддя. В умовах євроінтеграції держава повинна створити максимально сприятливі умови для розвитку адвокатської професії, що включає не лише запровадження гарантій для адвокатів, але й забезпечення механізмів їх ефективної реалізації. Це, у свою чергу, сприятиме не лише підвищенню професійного рівня адвокатури, а й зміцненню системи правового захисту в цілому.

Забезпечення прав і свобод людини є основою будь-якої демократичної держави, і ці права повинні бути інтегровані в усі аспекти державної політики. Важливим елементом є забезпечення ефективного механізму їх реалізації через юридичну допомогу, що є важливою складовою забезпечення справедливості та правопорядку. Враховуючи євроінтеграційний курс України, державні органи зобов'язані дотримуватися міжнародних стандартів у сфері прав людини, зокрема, через виконання зобов'язань щодо забезпечення права на справедливий судовий розгляд, доступ до правової допомоги, захист від усіх форм дискримінації та інших базових прав.

Адвокатура, у цьому контексті, виступає як невід'ємна складова системи правосуддя і є основним механізмом, через який громадяни можуть реалізувати своє право на ефективний захист своїх прав та інтересів. Адвокати, забезпечуючи правову допомогу, мають не лише роль представників клієнтів у суді, а й активно працюють над тим, щоб забезпечити рівність сторін перед законом, незалежність судочинства і боротьбу з будь-якими проявами правового свавілля або порушенням прав людини. Завдяки цьому адвокатура має стати одним з найбільш надійних інструментів для забезпечення правосуддя та прав і свобод громадян.

У контексті євроінтеграції та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, роль адвокатури стає особливо важливою. Українська адвокатура повинна відповідати сучасним вимогам міжнародного права, що передбачають високий рівень захисту прав людини. Тому, реформи в цій сфері мають включати не лише модернізацію процедур надання правової допомоги, але й підвищення професійного рівня адвокатів, зміцнення їхньої незалежності та забезпечення ефективного нагляду за дотриманням прав людини в Україні. Водночас, важливою є і роль адвокатської спільноти у взаємодії з державними та міжнародними організаціями, що працюють у сфері захисту прав людини, для гарантування стабільності та ефективності правової системи.

Отже, нинішній розвиток законодавства України відображає прагнення до інтеграції у європейський правовий простір, де центральне місце займають права людини, верховенство права та незалежність інститутів правозахисну. Успіх цих реформ значною мірою залежить від комплексного підходу до побудови сильної, незалежної та ефективної адвокатури, яка має стати гарантом справедливості та провідником демократичних цінностей у суспільстві.

Для забезпечення комплексного аналізу доцільно дослідити зарубіжне законодавство, яке регулює реалізацію гарантій адвокатської діяльності, зокрема щодо ролі органів адвокатського самоврядування в цьому процесі.

Це дозволяє класифікувати країни на кілька груп. До першої групи можна віднести держави, у законодавстві яких, зокрема у профільних законах про адвокатуру, відсутнє нормативне закріплення повноважень органів адвокатського самоврядування у сфері реалізації гарантій адвокатської діяльності. Крім того, відповідна інформація не представлена на офіційних веб сайтах цих органів. До цієї групи входять, зокрема, Латвія, Естонія, Молдова, Азербайджан і Грузія.

Наприклад, стаття 46 Закону Литовської Республіки «Про адвокатуру» від 18 травня 2004 року № IX-2066 [38] встановлює, що «адвокатура Литви має бути поінформована у разі притягнення адвоката як підозрюваного чи обвинуваченого, а також про проведення процесуальних дій щодо нього» [38]. Водночас стаття 57 цього Закону визначає однією з функцій Адвокатури Литви (аналогічної НААУ) «представництво інтересів адвокатів у державних органах, міжнародних організаціях та організаціях іноземних держав» [38]. Однак роль органів адвокатського самоврядування Литви у сприянні реалізації гарантій адвокатської діяльності у цьому законі не конкретизується, а на офіційному сайті таких органів відповідна інформація також відсутня.

До другої групи держав можна віднести країни, у законодавстві яких закріплені повноваження органів адвокатського самоврядування щодо захисту прав адвокатів та забезпечення реалізації гарантій їхньої діяльності, а також передбачене створення при них спеціалізованих комітетів, комісій або центрів. До таких держав належать Вірменія, Казахстан та Україна.

Аналіз законодавства Республіки Вірменія у сфері адвокатури свідчить про те, що «перелік гарантій адвокатської діяльності є відносно обмеженим» [39]. Водночас важливо зазначити, що «при Адвокатській палаті Республіки Вірменія (аналогічній НААУ) створено Комітет із захисту прав адвокатів, який активно функціонує. Цей орган регулярно публікує інформацію про порушення професійних прав адвокатів, привертаючи увагу державних установ до таких проблем і сприяючи їх вирішенню» [39].

В Україні законодавство надає велику увагу захисту прав адвокатів та забезпеченню гарантій їх професійної діяльності. Зокрема, згідно з нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», однією з основних функцій адвокатського самоврядування є «забезпечення незалежності адвокатів і захист від будь-якого втручання у здійснення адвокатської діяльності» [4]. Це ж завдання визначено у пункт 2 частини 2 статті 45, як одна з функцій Національної асоціації адвокатів України та рад адвокатів регіонів [4].

З метою практичної реалізації цих норм закону, 16 лютого 2013 року рішенням Ради адвокатів України (№ 74) було створено Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності при НААУ. Основна функція цього комітету полягає у реагуванні на випадки порушення прав адвокатів, їх захисті та забезпеченні умов для здійснення професійної діяльності без втручання.

Аналогічні комітети були сформовані при кожній раді адвокатів регіону, що дозволяє забезпечити дієвий механізм правового захисту адвокатів на місцевому рівні. Ці комітети працюють над виявленням порушень, оперативно реагують на факти неправомірного втручання у діяльність адвокатів, а також надають правову підтримку в конкретних ситуаціях.

Створення такої системи підкреслює важливість збереження незалежності адвокатської професії та її захисту як фундаментального принципу правової держави. Завдяки діяльності комітетів адвокатура в Україні має додатковий інструмент забезпечення своїх прав і гарантій, що сприяє утвердженню демократичних цінностей і верховенства права.

Національна практика органів адвокатського самоврядування в Україні у сфері забезпечення гарантій адвокатської діяльності базується на нормативно закріплених положеннях, які підкреслюють їхню ключову роль у захисті прав адвокатів та сприянні реалізації гарантій їхньої професійної діяльності. Зокрема, стаття 48 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що рада адвокатів регіону має завдання

сприяти забезпеченню гарантій адвокатської діяльності, а також захисту професійних і соціальних прав адвокатів. Аналогічні повноваження передбачені і для Ради адвокатів України, яка, відповідно до статті 55 цього ж Закону, виконує функції сприяння реалізації адвокатських гарантій на національному рівні.

Таке нормативне регулювання відображає ієрархічну структуру адвокатського самоврядування в Україні, де регіональні ради адвокатів виконують функцію безпосереднього реагування на порушення прав адвокатів у конкретних областях, а Рада адвокатів України здійснює стратегічне управління, узагальнює практику та забезпечує координацію дій між регіонами.

Практична реалізація цих повноважень включає низку завдань: оперативне втручання у випадки порушень прав адвокатів, розгляд звернень щодо порушення професійних гарантій, взаємодію з органами державної влади та міжнародними організаціями, а також здійснення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед адвокатів.

Системна діяльність органів адвокатського самоврядування у цій сфері сприяє зміцненню незалежності адвокатської професії, що є основою ефективного функціонування правової системи держави, забезпечення доступу громадян до правової допомоги та утвердження принципу верховенства права.

Ці повноваження також відображені в положеннях, що регулюють діяльність відповідних рад адвокатів. Наприклад, у Положенні про Раду адвокатів Чернігівської області зазначено, що «рада сприяє забезпеченню гарантій адвокатської діяльності та захисту професійних і соціальних прав адвокатів. Вона також вживає заходи відповідно до законодавства для усунення порушень професійних прав та гарантій адвокатської діяльності, що були допущені державними органами чи органами місцевого самоврядування. Крім того, рада має право вносити пропозиції щодо

усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, відповідальних за ці порушення» [40].

РАУ здійснює свою діяльність у межах, визначених законодавством, із метою утвердження незалежності адвокатської професії, що є фундаментальною умовою для ефективного функціонування системи правосуддя.

Функції Ради адвокатів України не обмежуються лише реагуванням на порушення прав адвокатів. Вони також включають проактивні заходи, спрямовані на попередження таких порушень, розвиток системи гарантій адвокатської діяльності та забезпечення гідних умов для реалізації професійної правничої допомоги.

Зокрема, РАУ працює над створенням сприятливого правового середовища, яке враховує специфіку адвокатської діяльності. Це включає вдосконалення нормативно-правової бази, участь у розробці законодавчих ініціатив, забезпечення адвокатів необхідними ресурсами для їхньої діяльності, а також підвищення рівня обізнаності адвокатської спільноти щодо їхніх прав і обов'язків.

Окрім захисту професійних прав, РАУ приділяє значну увагу соціальним аспектам, що стосуються адвокатів, таким як забезпечення їхніх трудових і соціальних гарантій, розгляд питань соціального захисту у випадках неправомірного переслідування, створення умов для професійного зростання та дотримання етичних стандартів.

Таким чином, діяльність Ради адвокатів України спрямована не лише на забезпечення правового захисту адвокатів, а й на зміцнення авторитету професії, що є важливою складовою правової системи України та підтвердженням її руху в напрямку демократичних і правових стандартів.

Отже, «розробляє РАУ за дорученням з'їзду адвокатів України, органів державної влади та з власної ініціативи проекти законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність адвокатури, у тому числі щодо соціального захисту адвокатів, професійних прав та гарантій

адвокатської діяльності, а також інші проекти нормативно-правових актів у сфері державної політики з питань правової допомоги, захисту та представництва; вживає відповідно до законодавства заходів щодо усунення державними органами та органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами порушень професійних прав та гарантій адвокатської діяльності; вносить пропозиції про усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях» [41].

Діяльність Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного захисту професійних прав адвокатів та створенні необхідних умов для реалізації їхньої діяльності. У зв'язку з актуальністю цієї проблеми, варто детальніше розглянути ключові напрями роботи цього Комітету, спрямовані на зміцнення адвокатської спільноти та забезпечення належного захисту її представників.

Одним із основних завдань Комітету є активна участь у формуванні державної політики, яка спрямована на захист прав та інтересів адвокатів, а також на створення гарантій для їх професійної діяльності. Це передбачає тісну співпрацю з органами державної влади, участь у розробці законодавчих ініціатив, а також надання пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання адвокатської діяльності. Комітет активно працює над тим, щоб адвокатська професія отримувала необхідні юридичні гарантії для своєї незалежної та ефективної роботи.

Крім того, важливим напрямом діяльності є виявлення, реєстрація, аналіз і систематизація випадків порушення професійних прав адвокатів та гарантій їхньої діяльності. Комітет проводить постійний моніторинг таких порушень по всій території України, що дозволяє не тільки виявляти окремі випадки, але й з'ясувати загальні тенденції, причини та умови, які можуть призводити до порушень. Ця аналітична діяльність допомагає систематизувати інформацію, що, в свою чергу, дозволяє розробляти

конкретні рекомендації та заходи для зменшення ймовірності подібних інцидентів у майбутньому.

Зібрана інформація про порушення прав адвокатів служить основою для підготовки заходів, спрямованих на попередження таких випадків. Це включає в себе як оперативні заходи реагування, так і довгострокові стратегії, спрямовані на зміцнення правової охорони адвокатської діяльності та підвищення обізнаності адвокатів про наявні механізми захисту їхніх прав.

Окрім цього, Комітет займається здійсненням профілактичної роботи, метою якої є попередження порушень прав та інтересів адвокатів. Це може включати організацію тренінгів, семінарів та інших освітніх заходів для адвокатів, спрямованих на підвищення їхньої обізнаності щодо механізмів захисту професійних прав, а також розробку рекомендацій щодо ефективної взаємодії з правоохоронними органами та іншими інституціями.

Важливість розробки та вдосконалення заходів оперативного реагування на порушення прав адвокатів та гарантій їхньої діяльності не можна переоцінити, оскільки це є однією з основних складових діяльності Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України (НААУ). У сучасних умовах, коли правова ситуація стає все більш складною, адвокати стикаються з різноманітними викликами, які можуть серйозно ускладнювати виконання їхніх професійних обов'язків. Порушення прав адвокатів може набувати різних форм, від прямого втручання в адвокатську діяльність до більш складних ситуацій, коли порушуються основні гарантії, що забезпечують незалежність і ефективність їхньої роботи. Це можуть бути, наприклад, неправомірні обмеження доступу до матеріалів справ, перешкоджання адвокатам у здійсненні їхніх повноважень, або навіть фізичні чи психологічні тиски з боку сторонніх осіб, зокрема органів влади чи правоохоронних органів.

У таких складних і різноманітних ситуаціях надзвичайно важливою є наявність чітко організованої системи оперативного реагування. Це система,

яка забезпечить швидке і адекватне реагування на порушення прав адвокатів, дозволяючи їм отримати необхідну підтримку в найкоротші терміни. Наприклад, ця система може включати створення гарячих ліній для екстрених звернень, мобільних груп для оперативного виїзду на місце події, а також координацію дій із правоохоронними та судовими органами для негайного реагування на факти порушень.

Оперативне реагування не лише покращує захист прав адвокатів, а й підвищує ефективність загальної адвокатської діяльності, сприяючи зміцненню незалежності адвокатури. Водночас важливо, щоб система реагування була прозорою, доступною для кожного адвоката і ефективно координувалася між різними рівнями органів адвокатського самоврядування. Це дозволить забезпечити адвокатам необхідний рівень захисту у будь-який момент і в будь-якій правовій ситуації.

Особливо важливо, щоб кожен адвокат мав можливість звернутися за допомогою безпосередньо до комітету або представників адвокатського самоврядування у разі виникнення будь-яких проблем чи порушень його прав. У цьому контексті актуальним є створення єдиної бази даних контактної інформації про представників комітетів та їхню діяльність, що дозволить адвокатам швидко знайти необхідну інформацію.

Розвиток і вдосконалення таких заходів має сприяти не лише поліпшенню захисту прав адвокатів, а й підвищенню довіри до адвокатської професії в цілому, зміцненню правової держави та забезпеченню ефективної правової допомоги для громадян. Чим швидше і ефективніше будуть реагувати органи адвокатського самоврядування на порушення прав адвокатів, тим більшою буде їхня роль у загальній правовій системі, що дасть змогу адвокатам належно виконувати свою важливу функцію у захисті прав людини та утвердженні верховенства права.

Комітет НААУ активно працює над створенням і вдосконаленням механізмів, які дозволяють адвокатам отримати своєчасну консультаційну, правову та інформаційну підтримку. Це забезпечує адвокатів необхідними

інструментами для боротьби з порушеннями їхніх прав, сприяє оперативному вирішенню конфліктних ситуацій та захисту їхніх інтересів. Також важливим аспектом є оперативні виїзди представників Комітету на місце подій, де виникли конфлікти, що дозволяє оперативне втручатися у ситуацію та мінімізувати наслідки порушень.

Крім того, Комітет бере на себе відповідальність за представництво інтересів адвокатів, коли вони піддаються переслідуванню, дискримінації чи іншим формам обмеження їхніх професійних прав. Це включає як юридичне представництво в судах, так і захист інтересів адвокатів у взаємодії з правоохоронними органами, державними органами та іншими зацікавленими сторонами.

Таким чином, діяльність Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ сприяє значному зміцненню правових позицій адвокатів. Важливою складовою цієї роботи є підвищення авторитету адвокатської професії в суспільстві та державі, оскільки саме на адвокатів покладається важлива роль у забезпеченні прав громадян на доступ до правової допомоги. Удосконалення заходів оперативного реагування не лише дозволяє ефективно захищати права адвокатів у разі порушень, але й створює умови для їх безперешкодної діяльності, що є важливим для забезпечення стабільності правової системи в цілому.

Національна асоціація адвокатів України (НААУ) активно впроваджує заходи, спрямовані на реалізацію гарантій адвокатської діяльності. Зокрема, при НААУ створено Центр координації добровільної правової допомоги військовослужбовцям, який відіграє важливу роль у забезпеченні правового захисту військових. У співпраці з Вищою школою адвокатури НААУ Центр організовує безкоштовне навчання для адвокатів, які беруть участь у наданні правової допомоги військовослужбовцям на умовах *pro bono* у межах волонтерського руху. Крім того, Центр займається проведенням семінарів, конференцій і лекцій, присвячених актуальним аспектам надання правової

допомоги військовослужбовцям, що сприяє підвищенню професійного рівня адвокатів і покращенню якості правничих послуг у цій сфері.

Вища школа адвокатури НААУ організувала понад сотню правових освітніх заходів, зокрема семінарів із підвищення кваліфікації, відкритих лекцій та публічних дискусій, присвячених питанням військового права. Керівництво НААУ та органи адвокатського самоврядування активно працюють не лише в Україні, але й на міжнародній арені, співпрацюючи з колегами з інших країн, професійними організаціями та адвокатами для забезпечення правового захисту громадян України. Окрім цього, при НААУ функціонує Опікунська рада, яка приймає колегіальні рішення щодо надання благодійної допомоги із коштів Благодійного фонду НААУ, спрямовуючи зусилля на підтримку адвокатів і громадян у складних умовах.

Організація семінарів безпосередньо пов'язана з реалізацією гарантій адвокатської діяльності, адже такі заходи не лише підвищують професійний рівень адвокатів, але й зміцнюють їхнє відчуття захищеності завдяки підтримці з боку органів адвокатського самоврядування та всієї адвокатської спільноти. Ці заходи демонструють готовність професійної спільноти активно сприяти створенню умов для безперешкодного виконання адвокатами своїх обов'язків, що є важливим у нинішніх складних умовах.

Окремою складовою забезпечення прав адвокатів та реалізації гарантій їхньої діяльності є аналітична робота, яку проводить Національна асоціація адвокатів України. НААУ здійснює аналіз випадків порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності, використовуючи інформацію, що надходить від регіональних органів адвокатського самоврядування. Така аналітична діяльність не лише дозволяє виявляти системні проблеми в цій сфері, а й сприяє формуванню ефективних стратегій для їх вирішення, що посилює загальний рівень захисту адвокатів.

У майбутньому варто звернути увагу на перспективи інтеграції технологій штучного інтелекту в діяльність органів адвокатського самоврядування. Завдяки сучасному рівню технологічного розвитку з'явилася

можливість оперативної обробки великих обсягів даних, що може значно підвищити ефективність аналізу інформації про порушення прав адвокатів та реалізацію гарантій адвокатської діяльності. Наприклад, використання штучного інтелекту для автоматизації обліку звернень адвокатів, виявлення системних проблем або розробки рекомендацій щодо вирішення конкретних питань може стати важливим інструментом у вдосконаленні роботи адвокатської спільноти.

Крім того, окремої уваги заслуговує діяльність комітетів із захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності на регіональному рівні. Ці комітети, які функціонують при кожній раді адвокатів регіону, відіграють ключову роль у забезпеченні правової підтримки та реагуванні на локальні випадки порушення прав адвокатів. Їхня діяльність спрямована на моніторинг ситуації в регіонах, оперативне вирішення конфліктних ситуацій, а також профілактику порушень адвокатських прав. У перспективі важливо вдосконалити механізми взаємодії між регіональними комітетами та центральними органами адвокатського самоврядування для забезпечення єдиного підходу до захисту прав адвокатів у масштабах країни.

Так, Радою адвокатів Одеської області 19 серпня 2015 року було затверджено Положення про Комітет захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області [42], відповідно до якого Комітет «є постійно діючим представницьким колегіальним органом Ради адвокатів Одеської області, що створюється при Раді адвокатів Одеської області (далі – «Рада адвокатів») з метою вирішення питань, пов'язаних із захистом професійних прав адвокатів та забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності, в порядку, передбаченому чинним законодавством України (п. 1)» [42].

Отже, в Положенні зауважується, що «порушення особистих прав адвоката, як фізичної особи та/або клієнтів адвоката при наданні правової допомоги не належать до повноважень Комітету, крім випадків нерозривного зв'язку із порушення прав та законних інтересів самого адвоката» [42].

Важливо зазначити, що на сьогодні назви комітетів, які займаються захистом прав адвокатів та забезпеченням реалізації гарантій адвокатської діяльності, варіюються в залежності від регіону, що свідчить про відсутність єдиного підходу до формулювання цієї важливої функції на локальному рівні. У деяких областях комітети мають більш загальні назви, як-от «Комітет захисту прав адвокатів», в той час як в інших, наприклад, в Одеській області, це може бути «Комітет захисту прав та гарантій адвокатської діяльності». Така різниця у назвах, з одного боку, може відображати різні підходи до організації роботи, однак, з іншого боку, вона підкреслює необхідність створення чіткої та уніфікованої системи для адвокатів по всій країні.

Завдяки наявності різних підходів у назвах, а також варіаціям в організації та діяльності цих комітетів, виникають певні труднощі у визначенні рівня доступності та ефективності надання допомоги адвокатам у різних регіонах. Наприклад, на деяких сайтах рад адвокатів регіонів можна знайти вичерпну інформацію, що стосується як самих комітетів, так і їхніх функцій та завдань, а також контакти для зв'язку з ними. Це дозволяє адвокатам швидко реагувати на порушення їхніх прав та звертатися за допомогою у випадку потреби.

Водночас на інших сайтах інформація може бути обмеженою або взагалі відсутньою, що ускладнює адвокатам процес отримання необхідної підтримки. Відсутність детальної інформації про діяльність комітетів може створювати бар'єри для адвокатів, особливо в тих випадках, коли вони не мають достатньо часу або можливості для пошуку відповідних контактів або розуміння, які саме механізми захисту прав доступні. Це також може призводити до нерівномірного рівня захисту прав адвокатів у різних регіонах.

Таким чином, є необхідність у стандартизації підходів до функціонування комітетів, які займаються захистом прав адвокатів. Уніфікація назв комітетів, а також організація єдиної системи збору, обробки та надання інформації про діяльність цих комітетів дозволить підвищити рівень ефективності їх роботи, забезпечити адвокатам однаковий доступ до

необхідних ресурсів і спростити механізм захисту їхніх прав на всій території України. Це також стане кроком до створення більш прозорої та злагодженої системи адвокатського самоврядування, яка дозволить зміцнити довіру адвокатів до органів самоврядування та забезпечити більш ефективний захист їхніх прав і інтересів.

В Одеській області діє комітет із захисту прав та гарантій адвокатської діяльності, і на офіційному сайті Ради адвокатів Одеської області [43] представлено вичерпну інформацію про його роботу. Зокрема, доступні положення про комітет, перелік його членів, а також звіти про виконану роботу за попередні роки. Крім того, на сайті розміщено контактний номер мобільного телефону голови комітету, що забезпечує адвокатам області можливість оперативного зв'язку з комітетом у разі виникнення термінових питань чи ситуацій, які потребують негайного втручання.

У Київській області комітет, який займається захистом прав адвокатів, носить назву «Комітет захисту прав адвокатів». Варто відзначити позитивний факт, що на офіційному сайті Ради адвокатів Київської області оприлюднено Положення про цей комітет, а також детальна інформація про його склад. Зокрема, представлено дані про голову комітету, його заступника, секретаря, членів комітету, а також інформацію щодо їхніх свідоцтв на право зайняття адвокатською діяльністю, включно з номерами свідоцтв, датами їх видачі, органами, що їх видали, та датами відповідних рішень [44].

Позитивним аспектом є те, що при Раді адвокатів Харківської області відповідний комітет має більш детальну назву: ««комітет захисту прав та гарантій адвокатської діяльності». Крім того, на офіційному сайті представлено розширену інформацію про основні напрями його діяльності, що сприяє більшій прозорості та доступності його роботи» [45].

Недостатнє або повністю відсутнє висвітлення інформації про комітет із захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності на офіційних сайтах рад адвокатів регіонів є неприпустимим явищем. Така ситуація має

низку негативних наслідків, які суттєво впливають на ефективність функціонування системи адвокатського самоврядування [47].

По-перше, це ускладнює доступ адвокатів до допомоги, яку може надати комітет. Практика свідчить, що більшість адвокатів заздалегідь не збирають актуальні контактні дані відповідного комітету, сподіваючись, що у їхній діяльності така підтримка не знадобиться. Відсутність інформації на сайті ставить їх у скрутне становище у разі виникнення критичних ситуацій.

По-друге, адвокати позбавлені доступу до інформації про існуючі механізми захисту своїх професійних прав. Це може призводити до їхньої необізнаності щодо можливостей використання гарантій адвокатської діяльності та знижує рівень захищеності.

По-третє, відсутність належного висвітлення інформації на сайті ради адвокатів регіону ускладнює публічне обговорення випадків порушення гарантій адвокатської діяльності з боку третіх осіб, зокрема правоохоронних органів чи військових у сучасних умовах. Це також обмежує можливість адвокатів та громадськості дізнатися про результати роботи комітету, що своєю чергою негативно впливає на прозорість і довіру до діяльності адвокатського самоврядування.

Таким чином, для забезпечення належного захисту прав адвокатів і реалізації гарантій адвокатської діяльності необхідно вжити заходів для уніфікації інформаційного наповнення офіційних сайтів рад адвокатів регіонів. Це сприятиме кращому інформуванню адвокатів, підвищенню їхньої обізнаності та забезпеченню оперативності в реагуванні на порушення їхніх прав.

Аналіз діяльності комітетів у сфері захисту прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності в Україні вказує на важливість подальшого удосконалення їхньої роботи для забезпечення максимальної ефективності захисту прав адвокатів. На сьогоднішній день органи адвокатського самоврядування, зокрема комітети, виконують важливу роль у наданні адвокатам професійної підтримки та захисту їх прав, однак практика показує,

що в деяких регіонах існують значні недоліки, зокрема у питаннях комунікації, прозорості та доступності інформації [52].

Одним з ключових аспектів цієї діяльності є необхідність забезпечення належної інформованості адвокатів щодо механізмів захисту своїх прав. Відсутність або недостатня інформація на сайтах рад адвокатів регіонів ускладнює адвокатам доступ до важливих даних, які можуть бути необхідні для оперативного реагування в разі порушення їхніх професійних прав. За відсутності цієї інформації адвокати можуть опинитися в скрутній ситуації, коли їм терміново потрібна підтримка, але вони не можуть знайти актуальні контактні дані чи розуміння, як діяти в тій чи іншій ситуації.

Підвищення обізнаності адвокатів у механізмах захисту їх прав не лише зменшує ймовірність порушень, а й сприяє створенню довіри до системи адвокатського самоврядування. Коли адвокати знають, що мають чітко визначену підтримку з боку комітетів, що займаються захистом їх прав, це зміцнює професіоналізм та незалежність адвокатської діяльності. Крім того, доступність інформації про діяльність комітетів через офіційні сайти сприяє прозорості в роботі органів адвокатського самоврядування, що є важливим фактором для громадськості, інших учасників правової системи, а також міжнародних організацій [53].

Прозорість діяльності комітетів має ключове значення для ефективного вирішення проблем, які виникають у практиці адвокатської діяльності. Коли адвокати можуть отримати детальну інформацію про існуючі гарантії і механізми захисту своїх прав, це дозволяє їм оперативно реагувати на порушення, в тому числі у випадках втручання з боку правоохоронних органів чи інших зацікавлених сторін. Крім того, регулярне оновлення інформації про роботу комітетів на офіційних сайтах рад адвокатів регіонів дозволяє не лише адвокатам, а й іншим зацікавленим сторонам, таким як громадськість, судді, прокурори та міжнародні організації, отримувати актуальну інформацію про стан правової системи та рівень захисту прав адвокатів.

Зважаючи на ці аспекти, можна зробити висновок, що для подальшого удосконалення роботи комітетів необхідно приділяти особливу увагу питанням інформаційної прозорості, уніфікації контактних даних та змісту інформації про їх діяльність. Це включає забезпечення доступу до актуальної інформації щодо роботи комітетів, їхніх контактів, механізмів захисту прав адвокатів та результатів діяльності. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри до органів адвокатського самоврядування та адвокатської професії в цілому, забезпеченню належної правової підтримки адвокатів та створенню більш ефективної і прозорої правової системи.

Висновки до Розділу 2

В Україні, як і в багатьох інших країнах, адвокатура займає ключову роль у забезпеченні справедливого правосуддя та захисту прав людини. Тому порушення прав адвокатів і гарантій їхньої професійної діяльності є серйозною проблемою, яка потребує постійної уваги та ретельного контролю з боку відповідних органів. Одним із найбільших викликів, з якими зіштовхується українська адвокатура, є відсутність узгодженого та системного підходу до класифікації та аналізу випадків порушення прав адвокатів. Це питання набуває особливої важливості, оскільки саме від наявності такої системи залежить ефективність реагування на порушення прав адвокатів і запобігання їх виникненню в майбутньому.

Тим часом, проблема відсутності чіткої класифікації випадків порушення прав адвокатів ускладнює моніторинг цих порушень і не дозволяє створити цілісну картину ситуації в країні. Кожен випадок порушення є унікальним, і його оцінка потребує ретельного аналізу з урахуванням конкретних обставин, але загальна відсутність стандартизованих критеріїв і механізмів для класифікації таких випадків не дозволяє чітко визначити масштаби проблеми. Як результат, важко зробити об'єктивні прогнози щодо того, які порушення будуть виникати в майбутньому, де вони можуть статися,

та які заходи будуть необхідні для їх запобігання. Відсутність системного підходу також не дозволяє побудувати ефективну модель моніторингу порушень прав адвокатів у реальному часі.

Порушення прав адвокатів можуть мати різні форми, від фізичного насильства або незаконних арештів до втручання в процес адвокатської діяльності, ненадання належної правової допомоги або створення штучних перешкод для здійснення захисту клієнтів. Наявність чіткої класифікації цих випадків дозволяє не лише ефективно реагувати на кожен окремий інцидент, але й сформулювати загальні тенденції, що дозволяє передбачити можливі порушення в майбутньому. Це є необхідною умовою для вдосконалення роботи комітетів з захисту прав адвокатів та прийняття ефективних заходів на законодавчому рівні, направлених на захист адвокатської діяльності.

Більш того, відсутність систематизації цих порушень ускладнює виявлення основних проблем, що можуть бути спричинені недостатнім рівнем захисту професійних прав адвокатів. Вона перешкоджає адекватному відображенню змін, які відбуваються в цій сфері, і створює умови для «невидимості» системних проблем, які з часом можуть призвести до серйозних негативних наслідків для всієї правової системи. Зокрема, це може впливати на формування законодавчих ініціатив, які повинні реагувати на актуальні виклики і враховувати конкретні проблеми, що постають перед адвокатами.

Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити і впровадити систему класифікації порушень прав адвокатів, яка дозволить оперативно та об'єктивно оцінювати кожен випадок, встановлювати тенденції, визначати причини і наслідки порушень. Така система повинна включати чітке визначення категорій порушень, механізми фіксації та документування цих випадків, а також створення єдиної бази даних для аналізу порушень на національному рівні. Це дозволить створити дієву платформу для захисту прав адвокатів, що стане основою для подальшого вдосконалення адвокатської діяльності.

Наявність системи класифікації та моніторингу порушень також дозволить вчасно реагувати на порушення, створюючи механізми оперативного втручання, а також сприятиме покращенню відносин між адвокатами, судовою та правоохоронною системою, а також іншими органами державної влади. Вона дасть змогу не лише наглядати за динамікою порушень, але й формувати правову політику в напрямку зміцнення прав адвокатів. В результаті, це дозволить забезпечити більш ефективний захист професійних прав адвокатів, що в свою чергу позитивно вплине на рівень правової допомоги громадянам, підвищить авторитет адвокатури та сприятиме зміцненню демократичних засад правосуддя в Україні.

Таким чином, усунення проблеми відсутності системного підходу до класифікації порушень прав адвокатів є необхідною умовою для ефективного захисту їхніх прав. Це дозволить створити надійні механізми для забезпечення захисту прав адвокатів, розробити прогнози щодо можливих порушень, а також запобігти їх виникненню в майбутньому. Впровадження такої системи, без сумніву, покращить загальний стан правової системи в Україні, сприятиме зміцненню незалежності адвокатури та покращенню правової допомоги громадянам.

Забезпечення належного захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності є невід'ємною складовою правової системи будь-якої демократичної держави. В Україні це питання набуває особливої важливості у контексті євроінтеграційних процесів та виконання міжнародних зобов'язань, що передбачають необхідність підтримки та захисту прав адвокатів як ключових учасників правосуддя. Одним із основних інструментів забезпечення ефективного захисту прав адвокатів є функціонування комітетів, які працюють при радах адвокатів регіонів, а також у складі Національної асоціації адвокатів України (НААУ). Вони мають важливу місію не лише в наданні правової підтримки своїм колегам, а й у забезпеченні прозорості та відкритості діяльності органів адвокатського самоврядування.

Наразі одним із основних викликів у цій сфері є відсутність уніфікованої системи для організації та забезпечення роботи комітетів на регіональному рівні. Існуюча ситуація, коли назви комітетів та обсяг інформації про їх діяльність значно відрізняються на рівні різних регіонів, створює певні труднощі як для самих адвокатів, так і для органів адвокатського самоврядування. Відсутність єдиних стандартів щодо інформаційного наповнення офіційних сайтів рад адвокатів регіонів призводить до того, що адвокати не завжди можуть оперативно отримати необхідну інформацію про механізми захисту своїх прав та зв'язатися з комітетами в разі потреби. Це, у свою чергу, ускладнює процес захисту їх професійних прав, адже в умовах термінових ситуацій адвокати можуть не мати актуальних контактів або навіть не знати, до якого комітету слід звертатися за допомогою.

Зважаючи на ці обставини, одним із першочергових завдань є уніфікація та стандартизація інформаційного наповнення сайтів рад адвокатів регіонів. Це включає забезпечення єдиного формату для назви комітетів, визначення чітких вимог до змісту інформації про їх діяльність, а також створення доступних каналів зв'язку. Всі ці заходи дозволять адвокатам по всій території України мати рівний доступ до необхідної інформації, що допоможе їм оперативно реагувати на порушення їхніх прав. Окрім того, це стане важливим кроком до створення більш ефективної та злагодженої системи адвокатського самоврядування.

Водночас необхідно зазначити, що забезпечення інформаційної прозорості та доступності даних про діяльність комітетів має кілька важливих аспектів. По-перше, це значно покращить комунікацію між адвокатами та органами адвокатського самоврядування. Зокрема, адвокати зможуть швидко отримувати актуальну інформацію про зміни в законодавстві, нові механізми захисту прав, а також оперативно звертатися за допомогою у разі виникнення проблем. Такий підхід забезпечить не лише своєчасне реагування, а й сприятиме покращенню довіри до органів

адвокатського самоврядування, оскільки адвокати знатимуть, що мають чітку та надійну підтримку з боку професійної спільноти.

По-друге, доступність інформації про діяльність комітетів підвищить рівень прозорості в роботі органів адвокатського самоврядування, що є важливим фактором не тільки для адвокатів, але й для громадськості, суддів, прокурорів та міжнародних організацій. Прозорість у діяльності комітетів забезпечує відкритість у вирішенні питань, що стосуються порушень професійних прав адвокатів, а також сприяє підвищенню довіри до всієї правової системи в Україні. Крім того, коли органи адвокатського самоврядування активно інформують про свою роботу, це зміцнює відносини з іншими учасниками правової системи і створює позитивний імідж адвокатури як національного інституту.

Особливу увагу слід приділити систематичному оновленню інформації, що публікується на сайтах рад адвокатів регіонів. Це не тільки сприяє підвищенню обізнаності адвокатів про нові можливості для захисту своїх прав, а й дозволяє всім зацікавленим сторонам, зокрема громадянам, міжнародним організаціям та іншим правозахисним інституціям, отримувати актуальну інформацію про стан правової системи та рівень захисту прав адвокатів. Регулярне оновлення даних також є інструментом для моніторингу та оцінки ефективності роботи комітетів, що в свою чергу дозволяє виявляти проблеми на ранніх стадіях і вчасно реагувати на них.

Одним з найбільш важливих аспектів, який слід враховувати при вдосконаленні діяльності комітетів, є надання доступу до результатів їхньої роботи. Коли адвокати мають змогу ознайомитися з конкретними результатами діяльності комітетів, це дозволяє їм оцінити ефективність заходів, що вживаються для захисту їхніх прав, а також виявити найбільш актуальні проблеми, з якими стикаються адвокати в різних регіонах. Крім того, це дозволяє створити механізми зворотного зв'язку, що допомагає покращити процеси реагування на порушення прав адвокатів.

Загалом, необхідно констатувати, що для подальшого удосконалення роботи комітетів у сфері захисту прав адвокатів, важливим є акцент на прозорості, ефективності та доступності інформації. Уніфікація інформаційного наповнення офіційних сайтів рад адвокатів регіонів, створення єдиної системи збору і надання актуальної інформації про діяльність комітетів та їхній контактний зв'язок дозволить адвокатам ефективно захищати свої професійні права, а також сприятиме зміцненню довіри до органів адвокатського самоврядування. Цей підхід допоможе створити сприятливі умови для безперешкодної адвокатської діяльності, що, в свою чергу, забезпечить належний рівень правового захисту громадян.

ВИСНОВКИ

Адвокатура виконує одну з найважливіших функцій у правовій, демократичній та соціальній державі, а саме надання професійної правничої допомоги. Реалізація цієї функції можлива лише за умов наявності ефективної системи гарантій адвокатської діяльності, що включає запровадження дієвих механізмів для їхнього забезпечення та захисту. Без цієї системи гарантій адвокати не зможуть належним чином виконувати свої обов'язки, а громадяни не отримуватимуть необхідну правову допомогу в повному обсязі.

На сьогоднішній день у національній правовій доктрині вже існують усталені підходи до розуміння змісту інституту гарантій адвокатської діяльності. Однак незважаючи на це, ще не сформовано цілісної концепції, яка б системно охоплювала всі аспекти забезпечення цих гарантій. Зокрема, відсутня чітка та єдина модель реалізації механізмів захисту прав адвокатів на практиці, що ускладнює їхню діяльність у багатьох випадках.

Особлива роль адвокатської діяльності у суспільному житті, її безпосередній вплив на забезпечення правосуддя та захист прав громадян обумовлює нагальну необхідність розвитку правової науки в напрямку організаційно-правових засад реалізації гарантій адвокатської діяльності. Це передбачає не лише удосконалення законодавства, але й створення механізмів, які дозволяють адвокатам ефективно і безперешкодно виконувати свої професійні функції.

Таким чином, розвиток теоретичних та практичних аспектів реалізації гарантій адвокатської діяльності стає важливим кроком до забезпечення стабільності правової системи, зміцнення незалежності адвокатури та підвищення довіри громадян до правосуддя. Цей процес має включати як законодавчі ініціативи, так і практичні заходи, що дозволяють адвокатам

оперативно реагувати на порушення їхніх прав, а також сприяти підвищенню їхнього професіоналізму та ефективності захисту прав клієнтів.

Гарантії адвокатської діяльності є важливим елементом правової системи, який забезпечує адвокатам необхідні умови для ефективного виконання їх професійних обов'язків. Оскільки адвокати займають важливу роль у правозахисній діяльності та у забезпеченні доступу громадян до правосуддя, гарантії їхньої діяльності мають бути належно визначені та захищені. Виявлено деякі ключові ознаки, які характеризують ці гарантії.

Адвокат володіє особливим правовим статусом, який надає йому специфічні права і обов'язки в межах правової системи. Гарантії адвокатської діяльності спрямовані на захист цього статусу, на забезпечення умов для безперешкодного виконання адвокатами своїх професійних функцій. Це стосується як захисту їхніх прав від зовнішніх посягань, так і забезпечення недоторканності адвокатської таємниці, яка є основою довіри між адвокатом та клієнтом.

Однією з найважливіших ознак гарантій адвокатської діяльності є їхня ефективність. Це означає, що ці гарантії повинні забезпечити адвокатам реальні умови для користування правами, наданими законом. Це не лише надання прав, а й забезпечення їхнього реального здійснення на практиці. Наприклад, захист від незаконного втручання в адвокатську діяльність або гарантії недоторканності документів, пов'язаних з цією діяльністю, мають реальне значення тільки тоді, коли їх можна ефективно застосувати у повсякденній практиці.

Гарантії адвокатської діяльності соціально обумовлені тим, що вони сприяють реалізації основного права громадян на професійну правову допомогу. Ці гарантії не є самоціллю, а повинні забезпечити належний стан правозахисної сфери, створити умови для того, щоб кожен громадянин міг отримати кваліфіковану юридичну допомогу незалежно від соціального статусу чи інших факторів. Таким чином, гарантії адвокатської діяльності

безпосередньо пов'язані з правом громадян на правосуддя, що є основою демократичного правопорядку.

Гарантії адвокатської діяльності є загально визнаними як на міжнародному, так і на національному рівнях. Вони закріплені в міжнародних договорах, таких як Європейська конвенція з прав людини, та в національному законодавстві. Це означає, що права адвокатів і гарантії їхньої діяльності повинні бути однаково зрозумілі та дотримувані у різних юрисдикціях, що забезпечує захист прав адвокатів і зміцнення правової держави загалом. Таким чином, ці гарантії мають універсальний характер, який підтримується міжнародними правовими нормами.

Гарантії адвокатської діяльності мають універсальний характер, оскільки вони не тільки реалізуються всередині адвокатської професії, але й впливають на інших суб'єктів правовідносин. Це означає, що права адвокатів мають важливе значення не лише для самих адвокатів, але й для інших учасників правової системи, таких як суди, прокуратура, правоохоронні органи, а також для всього суспільства. Наприклад, гарантії адвокатської таємниці не тільки захищають адвокатів, але й забезпечують права клієнтів на конфіденційність інформації, що є важливим для справедливого судочинства.

Ці ознаки гарантій адвокатської діяльності підтверджують важливість і необхідність їх ефективної реалізації в правовій системі. Врахування цих принципів при розробці та впровадженні механізмів захисту прав адвокатів сприятиме зміцненню правової держави, підвищенню авторитету адвокатури та забезпеченню ефективного правосуддя для всіх громадян.

Обмеження гарантій адвокатської діяльності не повинно бути дозволено за жодних обставин, оскільки це може негативно вплинути на незалежність адвокатів та їх здатність виконувати свої професійні обов'язки без зовнішнього тиску. Утім, у випадках надзвичайних ситуацій, таких як введення воєнного стану, епідемії чи природні катастрофи, держава і органи адвокатського самоврядування повинні мати чітко визначену стратегію для

адаптації існуючих гарантій адвокатської діяльності до нових умов, при цьому зберігаючи їхню основну мету – захист прав адвокатів та забезпечення доступу до правосуддя для громадян. Для цього необхідно розробити та втілити спеціальні механізми, які дозволяють зберігати належний рівень гарантій адвокатської діяльності навіть під час надзвичайних обставин, гарантуючи адвокатам можливість ефективно виконувати свої обов'язки.

Ці механізми повинні включати в себе визначення чітких процедур, які регулюють діяльність адвокатів під час кризових ситуацій, а також узгодження з іншими органами влади для забезпечення прав адвокатів на реалізацію їхніх професійних прав і свобод. Вони мають також передбачати способи адаптації умов роботи адвокатів, включаючи надання безпеки для адвокатів, захист їхніх прав та забезпечення доступу до правосуддя для клієнтів.

У цьому контексті корпоративні механізми, які забезпечують реалізацію гарантій адвокатської діяльності, відіграють важливу роль у підтримці єдності адвокатської спільноти та зміцненні її позицій у правовій системі. Вони дозволяють організувати адвокатів у єдину професійну асоціацію, яка здатна забезпечити колективну підтримку та захист прав і свобод своїх членів. Дієвість і ефективність таких механізмів є основною умовою для успішного функціонування цієї асоціації та гарантує високий рівень професіоналізму та незалежності адвокатів. Системна взаємодія з органами адвокатського самоврядування і можливість адвокатів отримувати правову та професійну підтримку через корпоративні механізми є одним із ключових аспектів для забезпечення стабільності та розвитку адвокатури в Україні.

Таким чином, створення та удосконалення корпоративних механізмів адвокатської діяльності є важливою складовою для забезпечення безперешкодної реалізації гарантій адвокатської діяльності в усіх умовах, зокрема у надзвичайних ситуаціях, що підвищує довіру до адвокатури та правової системи загалом.

Відсутність єдиного підходу до систематизації випадків порушення прав адвокатів та гарантій їхньої діяльності є серйозною проблемою для розвитку правової системи, яка безпосередньо впливає на ефективність захисту прав адвокатів та правосуддя загалом. Ця проблема має негативні наслідки на кількох рівнях, зокрема щодо прогнозування ситуацій, які можуть виникнути в майбутньому, та наявності чіткої картини того, які саме порушення прав адвокатів відбуваються у різних регіонах країни. У результаті цього створюється невизначеність, що ускладнює не лише оцінку масштабів порушень, але й розробку ефективних заходів для їх попередження та ліквідації.

По-перше, відсутність єдиного підходу до систематизації порушень прав адвокатів ускладнює прогнозування розвитку ситуації в цій сфері. Це означає, що органи адвокатського самоврядування та відповідальні структури не можуть оперативно реагувати на зміни в ситуації, яка стосується порушення прав адвокатів. Без чіткої і злагодженої системи відстеження та класифікації порушень неможливо адекватно передбачити тенденції в розвитку цих порушень, що, у свою чергу, ускладнює прогнозування ризиків для адвокатів у певних регіонах або в специфічних сферах діяльності.

По-друге, відсутність систематизації порушень прав адвокатів негативно впливає на висвітлення тенденцій у цій сфері. Якщо випадки порушення прав адвокатів не фіксуються і не класифікуються згідно з єдиним стандартом, то неможливо чітко зрозуміти, які порушення є найбільш поширеними, а які потребують більшої уваги з боку органів адвокатського самоврядування. Це обмежує можливість створення статистичних даних, які могли б стати основою для подальшого аналізу ситуації та розробки ефективних заходів для захисту прав адвокатів. Наприклад, якщо порушення прав адвокатів не розрізняються за категоріями або не фіксуються належним чином, неможливо виявити певні системні проблеми в судовій або правоохоронній системі, що призводять до порушення прав адвокатів.

Крім того, така ситуація ускладнює ефективну комунікацію між різними органами адвокатського самоврядування, а також з органами державної влади та іншими правозахисними інститутами. Відсутність єдиного підходу до систематизації порушень прав адвокатів також заважає створенню чіткої політики у цій сфері, яка була б спрямована на попередження порушень та надання адвокатам належної підтримки.

З цієї точки зору, важливою складовою покращення ситуації є впровадження єдиної системи реєстрації та класифікації порушень прав адвокатів. Такі заходи дозволять не тільки зібрати точні дані про кількість і типи порушень, а й здійснювати моніторинг тенденцій у цій сфері, що забезпечить більш ефективний захист прав адвокатів. Наприклад, за допомогою єдиної системи можна вчасно виявляти регіональні проблеми або певні системні порушення, що дозволить вжити необхідних заходів для їх усунення.

Впровадження єдиного підходу до систематизації порушень прав адвокатів також полегшить аналіз і обробку інформації, що дозволить ефективніше планувати заходи для покращення ситуації в цій сфері, а також розробити стратегічні ініціативи для підтримки адвокатської діяльності. Загалом, єдине розуміння та систематизація цих порушень є необхідними для створення ефективної стратегії захисту прав адвокатів і, відповідно, підвищення рівня довіри до адвокатської професії та правової системи в цілому.

Враховуючи наявні проблеми, надзвичайно важливо, щоб Рада адвокатів України ухвалила рішення про впровадження єдиного підходу до підготовки та звітності органів адвокатського самоврядування щодо порушень прав адвокатів і гарантій їх професійної діяльності. Такий підхід повинен передбачати чітке визначення структури звіту, методів викладення матеріалів, а також використання статистичних показників, що допоможе зробити інформацію доступною і зрозумілою для всіх учасників правової спільноти.

При складанні звіту за поточний рік слід утриматися від порівняння статистичних показників із попередніми періодами, оскільки це може призвести до надмірного завантаження звіту і ускладнити сприйняття важливої інформації. Основна мета – це чітко відобразити ситуацію, що склалася на поточний момент, з фокусом на актуальних порушеннях прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, без зайвого накопичення статистичних даних.

Натомість, набагато корисніше буде здійснити більш глибокі й комплексні узагальнення реалізації гарантій адвокатської діяльності за п'ятирічний період. Це дозволить не лише окреслити загальні тенденції, що характерні для порушень прав адвокатів і гарантій їх професійної діяльності, але й зрозуміти динаміку змін, що відбуваються в цій сфері, а також виявити основні проблеми та уразливі місця. Порівняння даних за кілька років допоможе створити більш чітку картину стану справ, а також дозволить прогнозувати можливі напрямки розвитку ситуації в майбутньому, а отже, розробляти більш ефективні стратегії для захисту прав адвокатів.

Такий підхід дасть можливість не лише ефективно відображати реальну ситуацію з порушенням прав адвокатів, а й сприятиме вдосконаленню механізмів реагування на порушення прав, а також створенню відповідних нормативно-правових ініціатив, що базуються на реальних даних і практичному досвіді. Крім того, він дозволить створити більш прозору та зрозумілу картину для громадськості, що сприятиме підвищенню довіри до адвокатури та правової системи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Селезень С. В. Юридичні гарантії захисту трудових прав працівників. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 5. С. 33-36.
3. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 р. № 2887-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-12>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 490 с.
6. Заборовський В.В. Структура правового статусу адвоката: дослідження сутності елементів, які є передумовами його виникнення або ж є дотичними до нього. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 39. Т. 2. С. 110-115.
7. Бедюк Н.А. Гарантії адвокатської діяльності в Україні: сучасний стан та проблеми реалізації. Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки: матеріали наукової конференції (Івано-Франківськ, 20-21 березня 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. С. 158-161.
8. Боса І. В. Гарантії адвокатської діяльності: ознаки та механізм реалізації. Наукові записки. Серія: Право. 2023. Вип. 14. С. 210-215.
9. Войнарович А. Б. Особливості проведення окремих процесуальних дій відносно адвоката у кримінальному провадженні як гарантії адвокатської діяльності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 36. Т. 2. С. 126-130.
10. Бакаянова Н.М. Забезпечення діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану. Європейський вибір

- України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т. : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (Одеса, 17 червня 2022 р.). Т. 2. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 180-183.
11. Стефанчук М. М. Тенденції розвитку функцій адвокатури в Україні. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2022. Вип. 69. С. 429-437. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/73.pdf>.
 12. Рабинович П. М. Основи загальної теорії права та держави. К. : Атіка, 2001. 176 с.
 13. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.
 14. Stephen F. H. Lawyers, Markets and Regulation. Edward Elgar, 2013. 181 p.
 15. Howard P. K. Life without Lawyers: Liberating Americans from Too Much Law. New York: Norton, 2009. 343 p.
 16. Положення про Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності: Рішення Ради адвокатів України № 182 від 27 липня 2013 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2014.10.25-pologennya181.pdf>.
 17. Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних і соціальних прав адвокатів: Рішення Ради адвокатів України № 183 від 27 липня 2013 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/poryadki/2013.07.27-poryadok-dij-z-zabespechennyagarantij-183.pdf>.
 18. Про затвердження роз'яснення щодо гарантій адвокатської діяльності та окремих умов дисциплінарної відповідальності: Рішення № 74 від 26.02.2016 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-02-26-r-shennya-rau74_56ebaf5d9f6da.pdf.

19. Про розгляд листів з питань щодо порушення гарантій адвокатської діяльності, втручання та перешкод у здійсненні адвокатської діяльності та оплати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяви (скарги) на поведінку адвоката, яка може бути підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності: Рішення НААУ № 121 від 15.11.2019 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2019-11-15-rshennya-rau-121_5def738231f19.pdf.
20. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/komitety>.
21. Положення про Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності: Рішення Ради адвокатів України № 182 від 27.07.2013 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2014.10.25-pologennya181.pdf>.
22. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
23. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. №8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
24. Джабурія О. О. Організаційні форми адвокатської діяльності: дис. ...докт. філософ. 081 «Право». Одеса, 2020. 223 с.
25. Старочук О.В. Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 40-43.
26. Вільчик Т. Б. Адвокатура й держава: взаємодія в забезпеченні прав і законних інтересів громадян. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. №10-1. Т. 1. С.62-65.
27. 10 років тому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» запроваджено європейські стандарти професії. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. 05.07.2022. URL: <https://unba.org.ua/news/7498-10-rokiv-tomu-zakonom-ukraini-pro->

advokaturu-taadvokats-ku-diyal-nist-zaprovadzhenno-evropejs-ki-standarti-profesii.html.

28. Старочук О.В. Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 40-43.
29. Пасечник О.В., Дудченко В.В. Оксюморони метамодерну у правовій реальності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2022. №1. С.8-12. URL :<http://www.nvppp.in.ua/vip/2022/1/2.pdf>.
30. Горбань Н. С. Гарантії адвокатської діяльності: поняття, генеза, значення. Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 284-288.
31. Агафонова Н. В. Питання методології дослідження феномену конституційної реформи. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 320-326.
32. Бакаянова Н.М. Основи адвокатури України: функціональні та організаційні аспекти : монографія. Одеса: Юридична література, 2017. 356 с.
33. Велічко Д. М. Поняття та сутність джерел міжнародно-правового регулювання праці. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2006. № 33. С. 78-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2006_33_13.
34. Порухенням прав адвоката порушуються і права людини, яка довірила свою таємницю, – думка. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/8175-porushennyam-prav-advokata-porushuyut-sya-i-prava-lyudini-yaka-dovirila-svoyu-taemnicyu-dumka.htm>
35. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text201>.
36. Положення про комітет по захисту прав адвокатів: Затв. Рішенням Ради адвокатів України від 16.02.2013 р. № 74. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2013.02.16-rishennya74.pdf>.

37. Дудченко В.В. Інтерпретація права (порівняльно-правовий аспект). Правові новели. 2023. №19. С. 323-330. URL : http://legalnovels.in.ua/journal/19_2023/42.pdf
38. Latvijas Republikas Advokatūras likums [Advocacy Law of the Republic of Latvia: Law Adopted 27 April 1993]. URL: <https://advokatura.lv/uploads/advocacy-law-1539068752.pdf>
39. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
40. Положення про Раду адвокатів Чернігівської області: рішення Ради адвокатів України від 27.09.2013 р. URL: <https://advokatrada.org.ua/wpcontent/uploads/2015/11/Положення-про-Раду.pdf>
41. Положення про Комітет захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області: Рішення Ради адвокатів Одеської області від 19.08.2015 р. URL: <https://unba.odessa.ua/wp-content/uploads/2016/07/Polozhennya-Komitetu-zizminamy-2018-rik.pdf>
42. Комітет захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності. Вебсайт Ради адвокатів Одеської області. URL: <https://unba.odessa.ua/advokatske-samovryaduvannya/komiteti/komitet-zahistuprofesijnih-prav-advokativ-ta-realizatsiyi-garantij-advokatskoyi-diyalnosti-radiadvokativ-odeskoyi-oblasti>.
43. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ : Ін Юре, 2019. 477 с.
44. Вебсайт Ради адвокатів Київської області. URL: <https://radako.com.ua238>
45. Вебсайт Ради адвокатів Харківської області. URL: <https://www.advokat.org.ua/articles/1630-komitet-zakhystu-prav-ta-harantiy-advokatskoyi-diyalnosti-pry-radi-advokativ-kharkivskoyi.html>.

46. Вебсайт Ради адвокатів Чернігівської області. URL:
<https://advokatrada.cn.ua/commissions/#1448375043514-f5964613-137a>
47. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2017. 487 с.
48. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : Ін Юре, 2019. 477 с.
49. Глущенко С.В. До питання про конституційно-правовий статус державного органу. Адвокат. 2012. № 6. С. 28–33.
50. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2012. Вип. 19. Том 1. С. 162-164.
51. Організація адвокатури та адвокатська діяльність : навч. посіб. для підгот. до комплекс. іспиту. Харків : Право, 2021. 448 с.
52. Актуальні проблеми адвокатури : підручник / за заг. ред. Т. Б. Вільчик. Харків : Право, 2022. 376 с.
53. Бірюкова А.М. Гарантії адвокатської діяльності при здійсненні захисту. Вісник Академії адвокатури України. 2007. № 3. С. 135-138.